

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2011

Tomáš Vilímeč

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tomáš Vilímc

Úpadek USA jakožto světové supervelmoci

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Tomáš Vilímc**

Vedoucí práce: **PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

VILÍMEC, Tomáš. *Úpadek USA jakožto světové supervelmoci*. Praha, 2011. 60 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra amerických studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.

Abstrakt

Bakalářská práce *Úpadek USA jakožto světové supervelmoci* zkoumá současnou pozici Spojených států amerických jakožto jediné světové supervelmoci. Již od konce studené války jsou Spojené státy americké považovány za světového mocenského hegemonu. Avšak od té doby se řada okolností změnila.

Spojené státy jsou nuceny vést světovou válku proti terorismu, zažily nejhorší hospodářskou recesi od doby Velké hospodářské krize a jejich vztahy s ostatními zeměmi včetně jejich spojenců nejsou tak oslnivé, jako bývaly. Navíc jejich pozice již není nezpochybňována ostatními zeměmi. Zřejmě nejviditelnějším konkurentem je Čína, která udivuje svět svým ekonomickým růstem. Ovšem i další země zažívají prudký vzestup do pozice světové velmoci.

Tato práce bude posuzovat zvláště vojenskou, ekonomickou a politickou sílu Spojených států amerických, aby se pokusila odpovědět, zda onen hypotetický úpadek moci Spojených států je skutečný či nikoliv.

Abstract

The bachelor thesis *The Fall of the United States as a Global Superpower* examines the current position of the United States as the only world superpower. Since the end of the Cold War the United States of America is considered as the world hegemonic power. Nonetheless many circumstances have changed since then.

The United states are obliged to finance the worldwide war against terrorism, they suffered the worst economic recession since the Great depression and their relations with other countries including their allies are not as bright as they used to be. Moreover their position is no longer unchallenged by other countries. Probably the most visible competitor is China which amazes the whole world by its powerful economic growth. Also other countries are experiencing their steep rise into the position of world power.

This thesis will investigate separately the military, economic and political power of the United States and will try to answer whether the hypothetical decline of the United States could be real or not.

Klíčová slova

Spojené státy americké, supervelmoc, hegemon, úpadek, vojenská síla, ekonomická síla, politická síla

Keywords

United States of America, superpower hegemony, decline, military power, economy power, political power

Rozsah práce: 87 198 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 5 .2011

Tomáš Vilímeč

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu této práce PhDr. et Mgr. Kryštofu Kozákovi PhD. za jeho užitečné připomínky a návrhy a také za trpělivost, kterou projevil při vzniku této bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	2
ZDŮVODNĚNÍ A CÍL PRÁCE	3
VYMEZENÍ POJMŮ, METODOLOGIE A ROZDĚLENÍ DO KAPITOL.....	3
KRITIKA POUŽITÉ LITERATURY	5
1. VOJENSKÁ SÍLA USA.....	8
1.1. SÍLA ARMÁDY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH.....	8
1.2. AMERICKÉ VÝDAJE NA ARMÁDU	11
1.3. VOJENSKÉ VÝDAJE USA V POROVNÁNÍ SE SVĚTEM	14
1.4. UDRŽITELNOST AMERICKÝCH VÝDAJŮ NA ARMÁDU, PLÁNOVANÉ ŠKRTY.....	16
1.5. AMERICKÁ VOJENSKÁ PŘÍTOMNOST V ZAHRANIČÍ	18
1.6. POTENCIONÁLNÍ HROZBY VOJENSKÉ HEGEMONII USA	20
1.7. SHRNUÍ KAPITOLY.....	21
2. HOSPODÁŘSKÁ SÍLA USA	23
2.1. POSTAVENÍ AMERICKÉ EKONOMIKY VE SVĚTĚ	24
2.2. ROSTOUCÍ DLUH.....	27
2.3. OBTÍŽE SOUČASNÉ AMERICKÉ EKONOMIKY	30
2.4. PŘEDNOSTI AMERICKÉ EKONOMIKY A NADĚJE PRO BUDOUCNOST.....	33
2.5. ČÍNA – NEPŘÍTEL NEBO SPOJENEC?	35
2.6. HOSPODÁŘSKÝ VZESTUP OSTATNÍCH STÁTŮ	37
2.7. SHRNUÍ KAPITOLY.....	39
3. POLITICKÁ SÍLA USA	40
3.1. GLOBÁLNÍ POLITICKÝ VLV	41
3.2. ĚMANCIPACE AMERICKÝCH SPOJENCŮ.....	42
3.3. PŘESUN POLITICKÉ MOCI.....	44
3.4. SHRNUÍ KAPITOLY.....	45
ZÁVĚR	47
SUMMARY	50
POUŽITÁ LITERATURA.....	52

Úvod

Po skončení studené války přišel Francis Fukuyama se svou dnes již legendární tezí o konci dějin. Celý svět si v té době teprve zvykal na to, že světový řád již není určován dvěma proti sobě stojícími bloky, jimž vévodí dvě po zuby ozbrojené jaderné velmoci, které proti sobě staví jejich diametrálně rozdílné představy o světovém dění, založené na fundamentálně odlišné filozofii uspořádání společnosti.

Spojené státy americké najednou téměř zčista jasná přišly o svého dlouholetého protivníka a musely se rychle etablovat na svou novou roli ve světě. Jen málokdo si dokázal představit, co by se vlastně muselo stát, aby Spojené státy o tuto nově nabytou pozici přišly. Naopak se zdálo, že jejich postavení ve světě se neustále upevňuje a na obzoru se neobjevoval žádný vyzyvatel, který by si troufnul postavit se jediné světové supervelmoci v souboji o vliv ve světě.

S přelomem tisíciletí se situace proměnila. Spojené státy se ocitly ve válce proti teroru, v konfliktu, jehož charakter zaskočil jak Spojené státy samotné, tak celý svět. Ten překvapeně sledoval, že zdánlivě nedotknutelný hegemon má také svá slabá místa a není tak všemocný, jak se do té doby mohlo zdát.

S tím, jak se válka proti teroru prodlužovala, začal se měnit také obraz USA ve světě a aureola studenoválečných bojovníků za svobodu začínala získávat citelné trhliny. S blížícím se koncem dekády pak Amerika utrpěla další ránu, a tou byla finanční a hospodářská krize, jejichž síla a dopad našly srovnání snad pouze s meziválečnou krizí z předchozího století, na kterou má svět tak neblahé vzpomínky.

Souběh těchto událostí zapříčinil, že Američané a spolu s nimi celý svět začali vážně pochybovat o postavení Spojených států amerických jako jediné supervelmoci, o čemž by si v devadesátých letech dovolil polemizovat jen málokdo. Do hry o vliv na světové dění se navíc s novou intenzitou začaly hlásit státy, které do té doby zdánlivě na svou velmocenskou úlohu rezignovaly a byly tak smířeny se světovým řádem, kterému vévodí USA.

Z těchto výchozích tezí vyplývají zásadní otázky, které si klade za cíl zodpovědět tato práce. Jsme doopravdy svědky úpadku velmocenské pozice USA? Je možné, že vstupujeme do desetiletí, ve kterém dojde k výraznému překreslení světové geopolitické mapy?

Zdůvodnění a cíl práce

Jako příslušník generace, která se ještě narodila v čase, kdy existovalo bipolární rozdělení světa, jsem nicméně drtivou část svého života již prožil v době, ve které Spojené státy americké představovaly pojem obdařený téměř mýtickou pověstí o jejich síle a moci, jež mě vždy fascinovala. Jejich vítězství ve studené válce bylo zejména v českých médiích interpretováno tak, že v sobě mělo něco z odvěkého archetypu boje dobra se zlem.

Nicméně časem se kritické uvažování o událostech začalo proměňovat, a jistoty, na které se dalo ještě včera zdánlivě spolehnout, přestaly mít svou platnost. Příkladem mohou být aféry spojené s mučením válečných vězňů americkými vojáky, problematika věznice Guantánamo, či studie o pravých motivech vstupu USA do druhé války v Iráku. Stejně tak jsem si musel zvyknout na to, že mediální obraz neodpovídá skutečnému stavu věcí. Proto jsem si v poslední době po přečtení několika knih, jež se staly i východiskem této mé práce, začal pokládat otázku, jak je to doopravdy se zdánlivým úpadkem moci USA v současném světě, o jehož průběhu jsem získával informace převážně z médií – zprávy o tom, že Čína brzy přežene USA ve velikosti svého HDP, informace o potížích Spojených států v Afghánistánu apod.

Za tímto účelem byla stanovena i hlavní teze, na níž by se měla pokusit najít tato práce alespoň částečně odpověď v rámci našich omezených zdrojů poznání komplexních geopolitických procesů. Cílem této práce, jak už napovídá její název, je tedy analyzovat na základě dostupné literatury a materiálů, nakolik je pravdivý předpoklad o eventuálním úpadku velmocenského postavení USA v současném světě.

Vymezení pojmů, metodologie a rozdělení do kapitol

Téma, kterým se tato práce zabývá, je do určité míry problematické v tom smyslu, že neexistuje jednoznačné vymezení pojmů, které jsou pro tuto práci klíčové. Prvním pojmem je definice samotného označení státu jako *supervelmoc*. Tato práce se však drží nejspíše nejrozšířenějšího vymezení tohoto pojmu, přičemž se přiklání k tomu výkladu, že základními komponenty, za jejichž pomoci se dá pojem supervelmoci definovat, jsou: *vojenská síla, ekonomická síla, politická síla a kulturní síla*.¹

¹ „The basic components of superpower stature may be measured along four axes of power: military, economic, political, and cultural (or what political scientist Joseph Nye has termed “soft”)“ Lyman Miller, *China an Emerging Superpower?*, Stanford Journals of International Relations http://www.stanford.edu/group/sjir/6.1.03_miller.html (staženo 17.2.2011)

Co se týče vymezení těchto pojmů, držím se definice, kterou používá americký politolog a teoretik mezinárodních vztahů Joseph S. Nye.² Ten označuje vojenskou a ekonomickou sílu supervelmoci za složky tzv. *hard power*. Podle Nyeho jsou tyto dvě síly nezbytné k tomu, aby byl stát v pozici velmoci schopen úspěšně uplatňovat svou vůli na ostatní státy. Pod uplatňováním této vůle se v této práci rozumí politická síla supervelmoci. Ta je tedy do značné míry závislá na velikosti vojenské a ekonomické síly, ovšem neplatí zde zcela přímá úměra (což se ukázalo například v průběhu války, kterou Američané vedli ve Vietnamu).

Vzhledem k rozsahu této práce jsem se rozhodl zabývat se pouze prvními třemi z těchto čtyř složek a tak tato práce ponechává stranou kulturní sílu supervelmoci, která podle Nyeho tvoří s politickou silou dohromady tzv. *soft power*. Zároveň se mi zdají první tři jmenované složky jako nejdůležitější a jejich parametry lépe ověřitelné a měřitelné. V tomto rovněž vycházím z prací významného teoretika mezinárodních vztahů Kennetha Waltze, který také při posuzování velmocenské síly pracuje s politickou, ekonomickou a vojenskou silou daného státu.³

Dalším diskutabilním pojmem je pojem *impérium*, za který bývají často Spojené státy, zvláště po skončení studené války, označovány. Při studiu literatury a materiálů pro vznik této práce, jsem se setkal v zásadě se třemi postoji na toto téma. Za prvé že Spojené státy za impérium nelze vůbec označit, protože nesplňují veškeré náležitosti, jež toto označení vyžaduje - za impérium bývá označován takový stát, který vládne jinému státu, aniž by k tomu měl přímý souhlas. Za druhé někteří autoři Spojené státy charakterizují jako impérium s velice pejorativním nádechem a používají tento konstrukt ke zdůvodnění své kritiky politiky USA (vnitřní i zahraniční). Třetí skupina taktéž souhlasí s použitím pojmu impérium, ale vidí v něm naopak pozitivní konotace pro budoucnost globálního dění, vzhledem k předpokládaným dobře myšleným motivům americké politiky, vycházející z unikátního historického vývoje USA, který od začátku ke stabilní imperiální budoucnosti směřoval. Avšak povaha tohoto impéria by se měla lišit od všech předchozích, která tito autoři vnímají spíše negativně. Tato práce

² Joseph S. Nye, „The Sources Of American Power“ and „Softpower“ in *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. (Oxford: Oxford UP, 2002), 4-12

³ Kenneth Neal Waltz, *Theory of International Politics*. (Reading, Addison-Wesley Pub., 1979) a Kenneth Neal Waltz, *Globalization and American Power*, The National Interest, 1. března 2000 <http://nationalinterest.org/article/globalization-and-american-power-1225> (staženo 30.4.2011)

se nepřiklání jednoznačně k žádné z těchto představ a nakládá se všemi jako částečně platnými v různých kontextech.

Metoda této práce je postavena na sledování tří hlavních výše jmenovaných komponentů, které spoluvytvářejí postavení státu jakožto supervelmoci, v tomto případě tedy síly vojenské, ekonomické a politické. Důraz je kladen především na první dvě jmenované složky, z nichž pak do značné míry vychází politická moc. Aby se tato práce co nejméně pohybovala pouze v rovinně spekulací, pokouší se o měření eventuálního úpadku velmocenského postavení USA za pomoci dostupných dat, jejichž proměna v čase je sledována a interpretována – např. podíl USA na světovém HDP, velikost vojenských rozpočtů různých zemí, početnost koalic které jsou schopny USA vytvořit v případě řešení konfliktních událostí aj.

U každé této složky jsou nejprve sledovány hlavní milníky v jejich vývoji a na základě posledních událostí a za pomoci prostudované literatury jsou následně definovány a analyzovány hlavní trendy, které se jeví jako určující pro další budoucnost těchto složek. V konečném důsledku tak vytvářejí obecnější trend vývoje samotného velmocenského postavení USA. Na konci každé kapitoly jsou pak v závěrečném shrnutí tyto trendy jasně pojmenovány a okomentovány.

Na základě této metody je pak vytvořena i struktura této práce, která je kromě úvodní a závěrečné části rozdělena do tří hlavních kapitol, přičemž každá z nich je věnována jedné ze tří výše zmíněných složek. V závěru práce jsou pak zhodnoceny implikace, které z poznatků jednotlivých kapitol vyplývají.

Kritika použité literatury

Předtím než začnu s kritikou literatury, kterou jsem použil při tvorbě této práce, je potřeba říci, že diskuse na téma Spojené státy a jejich pozice světového mocenského hegemonu je velice silně ideově zabarvena, často až emotivním způsobem, což odpovídá tomu, o jak kontroverzní téma se jedná.

Abych se vyhnul jednostrannosti, volil jsem, bylo-li to možné, při výběru použité literatury autory, jejichž názory na mocenskou roli USA se často dost diametrálně odlišují. Zároveň jsem se snažil vyvarovat jakékoliv tendenčnosti a stranění kterémukoliv ze zúčastněných táborů, jakkoliv jsem si vědom, že dokonalá objektivnost při práci s takto kontroverzním tématem není úplně možná.

Východiskem pro psaní této práce se staly zejména sekundární zdroje, knihy *Post-American World (2008)*⁴ populárního amerického indického původu Fareeda Zakarii, *Colossus (2004)*⁵ od známého britského historika Nialla Fergusona a *Überpower (2006)*⁶ od německého novináře a akademika Josefa Joffeho. Tyto tři knihy se všechny zabývají postavením USA jakožto světové supervelmoci a budoucností tohoto postavení. Všechny z poněkud jiného úhlu pohledu, což je dáno jednak osobou a názorovým ukotvením daného autora, dále pak dobou, kdy tyto knihy vyšly.

U Fergusona hraje, kvůli tehdy poměrně čerstvým událostem v Iráku, velkou roli americká vojenská přítomnost v zahraničí a budoucnost Spojených států vidí jako jakéhosi pokračovatele, jím vyzdvihovalého a historií málo doceněného, britského impéria. Vedle toho však také Ferguson definuje hlavní výzvy, kterým budou dle jeho názoru USA v blízké době nuceny čelit. Zakaria ve své o čtyři roky později vydané knize navazuje na Fergusona právě v rozpracování těchto výzev, přičemž důraz klade na nevídaný vzestup ostatních států a na to, jak se s tím USA vyrovnají a zda jsou vůbec toho schopny. Joffeho kniha se velice podobá té Fergusonově, také ona se zabývá podstatou americké hegemonie a zaměřuje se na aspekty nutné k jejímu udržení do budoucna. Ovšem místo důrazu na téma odkazu britského impéria se Joffe soustředí na téma *antiamerikanismu* – na různé motivy a prameny jeho existence

V čem se ale všichni tři autoři víceméně shodují, jsou právě ony výzvy, kterým budou Američané muset čelit. Jelikož od vydání té nejmladší knihy uběhly již tři roky a od té nejstarší dokonce sedm, bylo pro mě zajímavé sledovat, jak se naplnily předpovědi těchto autorů a zda se USA případně řídily jejich radami. Od té doby došlo k poměrně zásadnímu zvratu v celé situaci, s nímž žádný z autorů nepochybně nepočítal, a tou byla finanční krize z roku 2008 následná hospodářská krize. Ve své práci jsem se tedy pokusil konfrontovat teze těchto autorů s novou situací, jež od té doby nastala a která byla reflektována především v kratších analýzách.

Při práci na jednotlivých kapitolách jsem pracoval s celou řadou dalších sekundárních zdrojů, z nichž velká část byla vůči politice USA značně kritická. Za nejvíce tendenční osobně považuji knihy *Washington Rules*⁷ a *The Limits of Power*⁸ od

⁴ Fareed Zakaaria, *The Post-American World* (New York, W.W. Norton, 2008.)

⁵ Niall Ferguson, *Colossus: the Price of America's Empire* (New York, Penguin, 2004.)

⁶ Josef Joffe, *Überpower: the Imperial Temptation of America* (New York, W.W. Norton &, 2006.)

⁷ Andrew J. Bacevich, *Washington Rules: America's Path to Permanent War* (New York: Metropolitan, 2010.)

bývalého příslušníka americké armády Andrewa J. Baceviche a dále pak knihu *The American Way of War*⁹ od Toma Engelhardta a *Sorrows of Empire*¹⁰ od nedávno zemřelého historika Chalmerse Johnsona. Všichni tři jsou velkými kritiky propojení americké politiky a armády a současné vojenské aktivity USA ve světě. Snažil jsem se co nejvíce omezit proniknutí oné tendenčnosti do mé práce, přesto si myslím, že jsem v těchto knihách našel spousty potřebných údajů a podnětných úvah.

V kapitole která se zabývá ekonomickou silou jsem pracoval s poměrně aktuální literaturou, která reaguje na dopady finanční a hospodářské krize. Asi nejvíce jsem čerpal z knihy nositele Nobelovy ceny za ekonomii Josepha Stiglitze *Freefall* (2010)¹¹, neméně důležitým zdrojem se v této souvislosti stala další kniha Nialla Fergusona *The Ascent of Money* (2008)¹². Stiglitzova kniha je taktéž poměrně silně kriticky zaměřená, v tomto případě vůči postupům americké administrativy při řešení dopadů finanční krize. Fergusonova práce má mnohem obecnější charakter, daný samotným záběrem této knihy. Pomohla mi zejména v lepším porozumění některých aspektů ekonomického vývoje světa a politických souvislostí platných do dnešních dnů.

Co se týká primárních zdrojů, tak nejdůležitější pro mě byly statistické údaje, které jsem povětšinou získal z webových stránek amerických úřadů. V kapitole týkající se vojenství pak pro mě byla nesporně nápomocná ročenka, kterou každoročně vydává Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (*Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI*), z které jsem získal údaje o vojenských záležitostech mnou sledovaných států, v první řadě samozřejmě ty které se týkají USA.

Hojně jsem při získávání materiálu pro tuto práci také využíval internetových mutací etablovaných světových tiskovin, jako jsou *The Economist*, *The New York Times*, *Newsweek* apod. A to často zejména v případě nutnosti najít aktuální informace k nedávnému dění, které mi sekundární prameny nemohly ve všech případech poskytnout.

⁸ Andrew J. Bacevich, *The Limits of Power: the End of American Exceptionalism* (New York, Metropolitan, 2008.)

⁹ Tom Engelhardt, *The American Way of War: How Bush's Wars Became Obama's* (Chicago, Haymarket, 2010.)

¹⁰ Chalmers Johnson, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic* (New York, Metropolitan, 2004.)

¹¹ Joseph E. Stiglitz, *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy* (New York, W.W. Norton &, 2010.)

¹² Niall Ferguson, *The Ascent of Money: a Financial History of the World* (New York, Penguin, 2008.)

1. Vojenská síla USA

Tato práce si dala za úkol posoudit, na kolik může být pravdivá hypotéza o úpadku moci USA ve světě. Geopolitická rovnováha ve světě zdá se dozná významných změn již v následující dekádě a to zejména kvůli vzestupu nových velmocí a v neposlední řadě také kvůli zhoršující se kondici americké ekonomiky (viz kapitola 2). Je evidentní, že bohatnoucí státy jako jsou Čína, Indie, Rusko či Brazílie se budou hlásit, společně s jejich rostoucí hospodářskou silou, o silnější slovo v otázkách vlastní potažmo ale i světové bezpečnosti nebo například k problematice přístupu k potřebným nerostným či jiným surovinám.¹³

Přesto je to právě vojenská sféra, ve které USA nad ostatními zeměmi ve světě zcela dominují, způsobem v historii nevídaným a i do budoucna lze v tomto jejich výsadním postavení očekávat zřejmě jen částečné změny. Pokud bychom se na tuto otázku měli zaměřit pouze z hlediska tématu, o kterém bude pojednávat tato kapitola, tedy vojenské síly USA, lze konstatovat, že v této oblasti by mohly být USA po nějaký čas eventuálního ohrožení svého postavení ušetřeny.

V této kapitole se tedy budu zabývat téměř totální dominancí USA nad ostatními zeměmi ve vojenských záležitostech a jejich potencionálními protivníky, výdaji na armádu, americkou vojenskou přítomností v zahraničí a eventuálním hrozbám pro americkou hegemonii ve vojenské oblasti.

1.1. Síla armády Spojených států amerických

Americká armáda je všeobecně považována za nejsilnější armádu na světě.¹⁴ Hlavními důvody jsou jednak množství prostředků, které Američané do armády každoročně investují v porovnání s ostatními státy (viz níže), dále špičkové vybavení a

¹³ Andrew J. Bacevich ve své knize *Washington Rules* uvádí příklad jak by asi světová veřejnost reagovala na to, když by Čínští představitelé jednoho dne oznámili, že se chystají od nynějška vydávat na své ozbrojené síly ročně víc než Japonsko, Jižní Korea, Rusko, Indie, Německo, Francie a Velká Británie dohromady, dále že se chystají vybudovat síť vojenských základen po celém světě, že si vyjednají volné vojenské přelety přes vzdušný prostor většiny států na světě a že budou pořádat vojenská cvičení po celé zeměkouli. Je na něco takového svět připraven? Andrew J. Bacevich, *Washington Rules: America's Path to Permanent War* (New York, Metropolitan, 2010.) 22-23

¹⁴ Např. žebříček serveru [globalfirepower.com](http://www.globalfirepower.com) který sestavuje žebříček nejsilnějších armád, vychází se z velkého množství dostupných statistik jako jsou dat o vojenské síle i údaje o obyvatelstvu, hospodářství, surovinové základně, infrastruktuře. <http://www.globalfirepower.com/>

nejmodernější technologie¹⁵, provázanost a kooperace s armádami svých spojenců, síť vojenských zařízení umístěných a spravovaných americkou armádou po celém světě a v neposlední řadě také dlouhá a úspěšná tradice amerických ozbrojených sil (Američané si mohou vzít poučení jak ze svých vojenských úspěchů v minulosti tak i těch méně slavných kapitol jako bylo angažmá ve Vietnamu)

Pokud se jedná o počet vojáků ve zbrani, nachází se americká armáda s počtem 1 580 255 vojáků (plus dalších 864,547 rezervistů)¹⁶ na druhém místě za armádou Čínské lidové republiky, jež disponuje 2 285 000 aktivních vojáků (plus dalších 800 000 rezervistů).¹⁷ Dále následují Indie, Severní Korea a Rusko.¹⁸ Již dlouho však není počet vojáků ve zbrani tak důležité měřítko jako v minulosti. Dnes se v daleko větší míře staví kvalita nad kvantitu a důraz se klade především na co nejúčelnější využití nejmodernějších technologií ve vojenské sféře.

Co se týká vybavení americké armády, je evidentní, že její skladba klade důraz především na ty její složky, jež jsou nezbytné pro použití v konfliktech odehrávajících se ve světě 21. století.¹⁹ To tedy v praxi znamená, že USA sice například vlastní méně tanků než Rusko, ovšem právě tank patří mezi ten typ zbraní, který je do určité míry v dnešním světě překonán (jak ukázala třeba první i druhá válka v Iráku) a počet takovýchto zbraní již nehraje takovou roli jako v minulosti.²⁰

Podobně oproti studené válce přestává být z hlediska vojenské síly kladen takový důraz na jaderné zbraně. Stále platí, že jejich použití v konfliktech, které v poslední době probíhaly nebo probíhají, je takřka vyloučené. Zároveň se ve světě, v němž proti sobě již nestojí dva po zuby ozbrojené bloky a který čelí odlišným bezpečnostním hrozbám než v minulosti, hovoří o jaderných zbraních méně než dříve.

¹⁵ Významné milníky v modernizaci americké armády od konce 2. světové války: *Timeline: Army Modernization and Future Combat Systems*, *Washington Post*, 7. prosince 2007.

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/06/AR2007120602177.html> (staženo dne 8.2.2011)

¹⁶ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2010*, 31–44

¹⁷ *Ibid.*, 398–404

¹⁸ *Ibid.*, Indie 1 325 000 (+rezervisté 2 142 821) str. 359–364, Severní Korea 1 106 000 (8 200 000) str. 411–413, Rusko 1 027 000 (20 000 000) 222–232

¹⁹ „Conflict in the 21st century is likely to be asymmetric, low intensity, and will require greater levels of involvement of unconventional military power.“ Harry R. Yarger, *Short of General War: Perspectives on the Use of Military Power in the 21st Century* (Carlisle, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2010.) 11

²⁰ USA vlastní cca 16 000 tanků oproti cca 21 000 které vlastní Rusko, zdroj: http://www.nationmaster.com/graph/mil_tan-military-tanks

Otázka jaderných zbraní se do značné míry zúžila na to, aby se dále nerozšiřoval počet zemí, které je vlastní, a to zejména pokud se jedná o státy s nevyzpytatelnými režimy –(*rogue/failed states*). Dále se jedná o omezování jaderných arzenálů, jež se týká v první řadě oněch dvou zemí, jež těchto zbraní vlastní nejvíce a těmi jsou stále USA a Rusko.²¹ Nástup Baracka Obamy do funkce prezidenta a dojednání nové dohody s Ruskem, týkající se omezení počtu jaderných zbraní vlastněných USA a Ruskem (*New Start Treaty*)²², znamenaly v tomto směru úspěšné vykročení k naplnění těchto snah.

Během posledních dvaceti let došlo k zásadním změnám v charakteru bezpečnostních hrozeb. Na prvním místě je to samozřejmě hrozba terorismu. Vojenský protivník již nemá nutně atributy státu, jež se etablovaly v 18. a 19. století. Namísto toho se USA či jiné země musí vypořádávat také s protivníky, kteří se nechovají podle tradičních modelů známých z minulosti, umně využívají současnou provázanost ve světě a slabá místa dnešních rozvinutých společností. Tito protivníci mají povětšinou své zázemí ve státech, ve kterých došlo k fatálnímu oslabení a paralyzování fungování státní správy.²³

Potřeba často zasahovat kdekoliv po světě vyžaduje rychlé a pokud možno co nejefektivnější nasazení ozbrojených sil. To například zajišťuje flotila letadlových lodí, jichž USA vlastní 12, tedy více než jednou tolik, kolik jich vlastní ostatní země dohromady.²⁴ Další odvětví ozbrojených sil, které jsou klíčové pro úspěch v moderních konfliktech, je letectvo. I zde jsou Američané daleko před svou konkurencí. Mimo jiné třeba díky „neviditelným“ bojovým letounům typu *Stealth*,²⁵ či díky bezpilotním strojům, které jsou hojně užívány v Afghánistánu nebo Pákistánu.²⁶

²¹ USA vlastní cca 8500 jaderných hlavic (cca 1950 aktivních), Rusko 11 000 (resp. 1800), Federation of American Scientists, *Status of World Nuclear Forces 2011* <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html>

²² New Start Treaty – dohoda o polovičním snížení počtu rozmístěných jaderných zbraní, podepsána prezidenty USA a Ruska v Praze 8.4. 2010, v platnost vstoupila 5.2. 2011, platnost do roku 2021 s možností eventuálního prodloužení do roku 2025 text dohody <http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>

²³ Benjamin R. Barber, *Fear's Empire: War, Terrorism, and Democracy* (New York, W.W. Norton &, 2003.), 23

²⁴ zdroj: *World Wide Aircraft Carriers* <http://www.globalsecurity.org/military/world/carriers.htm>

²⁵ V nedávné době se však objevily informace o vývoji čínské obdoby neviditelného letounu, který měl být podroben již několika testům. např. Torie Bosch, *J-20 Stealth Fighter Jet: 5 Facts About China's New Stealth Plane*, AOL news, 5. ledna 2011. <http://www.aolnews.com/2011/01/05/j-20-stealth-fighter-jet-5-facts-about-chinas-new-stealth-plan/> (staženo dne 25.3.2011)

²⁶ O nasazení bezpilotních bojových letounů v Pákistánu: *Charting the data for US airstrikes in Pakistan, 2004 – 2011*, <http://www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php>

Úspěšné bojové části kampaní v Iráku (obě války), minimální ztráty na straně Američanů a velice krátká doba trvání bojových akcí do okamžiku kapitulace protivníka, potvrzují úspěšnou strategii v budování americké armády co se týče její použitelnosti v boji a její sílu.

1.2. Americké výdaje na armádu

Způsob, jakým USA vojenské hegemonie dosáhly, není těžké odhalit. Zcela jednoznačně tím hlavním a nejdůležitějším důvodem jsou finanční prostředky, které Spojené státy americké na armádu vydávají. Žádný jiný stát na světě neinvestuje takové množství peněz na své armádní výdaje.

Tento stav fakticky existuje již celá desetiletí a tak se náskok, který tak díky tomu USA před ostatními státy získávají, neustále prohlubuje a je těžko představitelné, že by ho bylo možné dohnat v krátkém časovém horizontu, a to ať už se jedná o jakýkoliv stát – pokud nedojde k nějakým dalším transformativním změnám ve vojenství. Řeč je zejména o vyspělých vojenských technologiích, které se staly doménou americké armády a jsou jí využívány v co největší míře.²⁷

Vysoké výdaje na armádu mají své kořeny ve studené válce a v soupeření se Sovětským svazem. Stálá přítomnost potenciálního fatálního ohrožení americké bezpečnosti byla více než silnou motivací pro to, aby USA věnovaly vojenské problematice maximální možnou pozornost.²⁸

Objem prostředků vydávaných na armádu dosáhl svého prvního vrcholu na konci studené války.²⁹ Sovětský svaz se sice pokoušel držet s Američany tempo co nejdéle to bylo možné, nicméně masivní zvýšení výdajů na armádu v době Reaganovy administrativy byl krok, na který Sověti již nedokázali adekvátně reagovat, a to zejména

²⁷ "And that was only the beginning. Military, the United States possessed unquestioned naval and air supremacy, underscored until August 1949 by an absolute nuclear monopoly, affirmed thereafter by a permanent and indisputable edge in military technology." Andrew J. Bacevich, *The Limits of Power: the End of American Exceptionalism* (New York, Metropolitan, 2008.) 24

²⁸ „Over the entire period 1948-86, real military purchases cumulated to a total of \$6,316 billion, averaging about \$162 billion per year. There was, obviously, substantial fluctuation: the standard deviation was almost \$40 billion. The trend was slightly upward. A trend equation fitted to the data shows that over this period of almost four decades the tendency was for defense purchases to increase by somewhat more than \$2 billion per year on the average". Robert Higgs, *U.S. Military Spending In The Cold War Era: Opportunity Costs, Foreign Crises, and Domestic Constraints* (Cato Policy Analysis No. 114, 1988.)
<http://www.cato.org/pubs/pas/pa114.html> (staženo 29.12.2010)

²⁹ 531,691 miliard dolarů, zdroj: *Stockholm International Peace Research Institute*, www.sipri.org/, viz příloha

poté, když se projevil hospodářský útlum spojený s Gorbačovovými experimenty (které už samy o sobě byly reakcí na předchozí útlum).³⁰

Po skončení studené války se dostala na pořad dne zcela legitimní otázka, která zněla: nakolik je potřeba stále vydávat tak obrovské prostředky na armádu?³¹ V době kdy v důsledku rozpadu Sovětského svazu zbyla na světě pouze jediná supervelmoc, se západní svět společně s Francisem Fukuyamou zcela vážně zaobíral myšlenkou „konce dějin“³² a jen s velikými obtížemi se hledal náhradní osudový protivník pro Spojené státy³³ a tedy důvod a smysl další existence obrovského vojensko-průmyslového komplexu ve velikosti a formě určené pro permanentní válečný stav.³⁴

Tyto často vypjaté diskuse neutichají (začal je už Eisenhower svojí *Farewell Address*³⁵) a trvají až do dnešních dnů. Kritizována je mimo jiné zejména propojenost vojensko-průmyslového komplexu s politickou scénou a silně neblahý vliv tohoto předpokládaného konglomerátu na americkou společnost.³⁶ Intenzita této kritiky samozřejmě oslabuje ve chvílích akutní hrozby Spojeným státům, jako byly útoky z 11. září či během vstupu USA do válek v Iráku a v Afghánistánu.³⁷

Kritici vysokých armádních výdajů také často přicházejí s tvrzením, že gigantické sumy, které americký vojenský rozpočet pravidelně spotřebovává, by našly dozajista daleko smysluplnější využití v domácí ekonomice a to například v investicích do chátrající dopravní infrastruktury.³⁸ Tato otázka je však sporná, jelikož vojenské výdaje

³⁰ O sovětském a dále ruském vojenském rozpočtu: *Russian Military Budget*
<http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm>

³¹ U.S. Congress, *Office of Technology Assessment, After the Cold War: Living With Lower Defense Spending* (Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1992.)

³² Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man* (New York, Free, 1992)

³³ Hypotéza, že spojené státy potřebují vždy mít nějakého protivníka Marco A. Gandásegui Jr. and Christopher I. Clement, *Is the Soviet Collapse Dragging the United States Down* (Latin American Perspectives, Vol. 34, No. 6, Nov., 2007.)

³⁴ Douglas Lemke, *The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War* (Journal of Peace Research, Vol. 34, No. 1, Feb., 1997.) 22-36

³⁵ Bacevich, *Washington Rules*, 32-34

³⁶ Americký historik a bývalý voják Andrew J. Bacevich ve své knize *Washington Rules* (2010) hovoří v této souvislosti o tom, že američtí politici společně s vedením americké armády uznávají jakousi *svatou trojici* (*sacred trinity*) jejíž dodržování je potřeba k udržení světového míru a řádu: *globální vojenská přítomnost*, s její pomocí *globální projekce síly* a v případě existující či předvídané hrozby *globální intervencionalismus*. Bacevich, *Washington Rules*, 14

³⁷ Gallupův dlouhodobý průzkum *Military and National Defense* (probíhá 1969-dodnes): Na otázku, zda si Američané myslí, že se za armádu utrácí příliš mnoho nebo příliš málo, dobře ilustruje tyto změny nálad
<http://www.gallup.com/poll/1666/Military-National-Defense.aspx>

³⁸ Ryan Avent, *Money for Something*, The Bellows – blog, 3. listopadu 2009
<http://www.ryanavent.com/blog/?p=2250> (staženo 17.4.2011)

také významně přispívají domácí americké ekonomice a výrazné omezení vojenského rozpočtu by se na ní zcela jistě silně negativně projevilo.³⁹

Co se amerických výdajů na armádu týká, není úplně jednoduché dojít k nějaké přesnější sumě, jelikož samotný rozpočet ministerstva obrany nezahrnuje veškeré výdaje, které mají s armádou a ministerstvem obrany souvislost. Existuje jasná tendence tyto výdaje přesouvat pod rozpočty jiných ministerstev, aby se tak opticky vojenský rozpočet alespoň o něco zmenšil. To se týká například výdajů na vojenský výzkum, péči o veterány nebo servisu a údržby a jaderných zbraní či jiných zařízení.⁴⁰

Bereme-li v potaz samotný veřejně deklarovaný rozpočet, který ministerstvo obrany Spojených států amerických oficiálně prezentuje, tak ani ten nakonec nevyjadřuje vždy úplnou sumu státních výdajů na armádu v daném rozpočtovém období. A to z toho důvodu, že v průběhu roku bývají na žádost představitelů armády do tohoto rozpočtu přidávány další prostředky, které si aktuálně vyžaduje americká vojenská účast v Afganistanu a v Iráku. Tato krizová dorovnávání rozpočtu v průběhu rozpočtového roku se stala zvykem za vlády prezidenta George W. Bushe a tato praxe funguje až do dnešních dnů.⁴¹

Rozhodně se v podobných případech nejedná o zanedbatelné částky. Požadované navýšení vojenského rozpočtu administrativou George W. Bushe ve výši zhruba 75 miliard amerických dolarů představuje samo o sobě sumu, která převýšila oficiálně deklarovaný vojenský rozpočet Číny v tom samém roce.⁴² Oproti jiným rozpočtovým otázkám je v tomto případě důležitá široká politická podpora těmto návrhům.

Důležitou otázkou, na kterou také nelze najít úplně přesnou odpověď, je, do jaké míry se vůbec dají považovat deklarované rozpočty ministerstva obrany za relevantní a pravdivé, vzhledem k všeobecné citlivosti těchto dat. Dá se totiž téměř s jistotou

³⁹ Marjorie Censer and Peter Whoriskey, *Defense cuts could slow D.C. economy for years*, Washington Post, 11.zář 2010. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/10/AR2010091007056.html> (staženo dne 25.3.2011)

⁴⁰ Srovnání oficiálně deklarovaného rozpočtu ministerstva obrany pro rok 2010 ve výši 533,8 miliard dolarů <http://www.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=12652> po počítání dalších výdajů na obranu lze však dojít až k téměř dvojnásobné částce, blížíci se 1 bilionu dolarů Iznapříklad oproti částce Winslow T. Wheeler, *Defense budget baloney*, Politico, 5. června 2009, <http://www.politico.com/news/stories/0509/22149.html> (staženo dne 3.2.2011)

⁴¹ Eric Schmidt, *Bush Seeks \$81.9 Billion More, Mostly for Forces in Iraq*, The New York Times, 15. února 2005 http://www.nytimes.com/2005/02/15/politics/15spend.html?_r=2 (staženo dne 5.1.2011)

předpokládat, že oficiálně prezentované výdaje nejsou definitivní částkou vyjadřující výdaje na armádu za dané rozpočtové období. Svou roli v tomto může hrát utajení některých supertajných projektů, které mohou být logicky jen těžko veřejně vyúčtovatelné s ohledem na to, aby se informace o těchto projektech nedostaly do rukou potencionálním protivníkům Spojených států.

Dalším nezanedbatelným důvodem pro možnou manipulaci s vojenskými rozpočty může být také obava před přílišným rozrušením veřejnosti, která by s velkou pravděpodobností nemusela reagovat s úplným pochopením na vojenský rozpočet, který by byl ještě vyšší než ten stávající – již tak dosti vysoký. Ovšem jak již bylo řečeno na začátku, samotná schopnost USA vytvářet a obhospodařovat takto vysoké vojenské rozpočty je, i přes svou značnou kontroverzi, klíčovým faktorem pro to, aby si i do budoucna udržely svou pozici supervelmoci

1.3. Vojenské výdaje USA v porovnání se světem

Podíváme-li se na odhady celkových světových vojenských výdajů mezi lety 1988 až 2010, které prezentuje SIPRI (Stockholmský institut pro výzkum míru, *Stockholm International Peace Research Institute*), tak zjistíme, že po vrcholu, který v této oblasti nastal v letech 1988-89, došlo následně v průběhu devadesátých let v důsledku konce studené války k velice výraznému poklesu těchto výdajů. V polovině devadesátých let se tato celkově odhadovaná suma snížila z 1 441 miliard dolarů v roce 1988 o téměř polovinu na 961 miliard v roce 1996.⁴³

Ovšem již od roku 1999 začalo docházet k postupnému pomalému navyšování vojenských výdajů, a to ve všech světových regionech. Nezanedbatelnou souvislost s tímto navyšováním jistě sehrály útoky z 11. září a následně také vypuknutí konfliktů v Afghánistánu a v Iráku, tedy celkově velice zhoršená bezpečnost ve světě a zejména v určitých konkrétních oblastech. Dále se také ukazuje, že se zvyšování armádních výdajů neomezilo pouze na USA - potažmo jejich spojence v NATO, či na blízkovýchodní region.

Zvláštní pozornost vzbuzují údaje pro africký a asijský region, kde došlo v obou případech mezi lety 1996 a 2010 k více než zdvojnásobení armádních výdajů států v těchto dvou regionech. Naproti tomu v Evropě sice došlo také k nárůstu výdajů na zbrojení, ale zhruba „jen“ o 20% za stejné období působí, což je v porovnání s ostatními

⁴² 62,1 miliard amerických dolarů za rok 2005, zdroj Stockholm International Peace Research Institute: *SIPRI Military Expenditure Database*

regiony poměrně skromné. A to obzvlášť pokud si uvědomíme, že v Evropě leží velké množství států, které jakožto členové NATO a tedy jako spojenci USA musely čelit obdobným bezpečnostním hrozbám jako jejich nejsilnější spojenec.⁴⁴

Co je však na první pohled zřejmé při sledování těchto údajů je právě onen obrovský nepoměr mezi vojenskými výdaji Spojených států amerických a zbytku světa. To že po skončení studené války zůstaly Spojené státy americké na světě jakožto jediná skutečná supervelmoc je obecně známý fakt a většina lidí si jejich superioritu v oblasti armády uvědomuje. Je však třeba si také přesně uvědomit, jaké toto postavení nese náklady.⁴⁵

SIPRI uvádí pro rok 2010 jako odhad celkových světových vojenských výdajů sumu 1 620 miliard amerických dolarů. Podíl USA na těchto výdajích činí úctyhodných cca 680 miliard dolarů. Vyjádřeno v procentech, Spojené státy americké se podílely na veškerých vojenských nákladech ve světě za rok 2010 přibližně 43%. Dále z těchto informací vyplývá, že sečteme-li podíly na zbrojení dalších patnácti států, nedává tento součet dohromady více, než je samotný podíl USA.

Co se týče podílu těchto výdajů na HDP jednotlivých států, tak zdaleka největší podíl mají, nikterak překvapivě vzhledem k dlouhodobě napjaté bezpečnostní situaci v tomto regionu, státy blízkovýchodního regionu. Na prvním místě je to Saudská Arábie s 11,2%. Následují Spojené arabské emiráty, Omán, Izrael a Jordán.

Díky celkově vysokému HDP Spojených států amerických, stačí k financování jejich vojenského rozpočtu „pouhých“ 4,8% amerického HDP. I tak se ale jedná o poměrně vysoké číslo ve srovnání s ostatními zeměmi.⁴⁶ Disparita mezi Spojenými státy a zeměmi Evropské unie je velmi výrazná. Evropská sedmadvacítká sice v součtu produkuje druhé největší armádní výdaje na světě hned po Spojených státech amerických, nicméně oproti výše zmiňovaným zhruba 4,8% HDP, které vydávají na vojenské záležitosti USA, se údaje o podílu na HDP zemí Evropské unie, z nichž je většina také členy NATO, pohybují v rozmezí mezi 1% až 3% HDP.

Tyto údaje bývají často interpretovány v tom smyslu, že se Evropa nepodílí na svých bezpečnostních závazcích tak, jak by správně měla, a že zneužívá Spojené státy

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Christopher Hellman, *America Spending More on Security Than Most Know*, Topeka Capital-Journal, 16. listopadu 2007

http://armscontrolcenter.org/policy/securityspending/articles/spending_more_than_most_know/ (staženo 25.3.2011)

ke své obraně (*free riding on the US*⁴⁷). Samozřejmě se objevuje i opačná interpretace těchto čísel, tedy že podíl vojenských výdajů na HDP amerického státního rozpočtu je zkrátka až zbytečně vysoký.⁴⁸ Myslím si, že dříve nebo později se tato disparita bude muset řešit, zejména kvůli rozpočtovým potížím USA a tlaku na úspory.

1.4. Udržitelnost amerických výdajů na armádu, plánované škrty

Ačkoliv se všeobecně předpokládalo, že již už tak velmi vysoké vojenské výdaje Spojených států amerických budou zřejmě i nadále stoupat, a to především kvůli stále pokračujícím vojenským kampaním vedeným v Iráku a v Afghánistánu, poslední vývoj ukázal, že v této oblasti dojde nejspíše k významným změnám.

Doznívající hospodářská krize a trvale neutěšený stav amerických veřejných rozpočtů zapříčinily, že plánované rozpočtové škrty se nevyhnou ani ministerstvu obrany. Vojenský rozpočet, který v posledních letech trvale rostl, byl dlouhou dobu považován za nedotknutelný, zvláště kvůli bezpečnostním hrozbám kterým jsou USA stále nuceny čelit.⁴⁹

Barack Obama však již ve své prezidentské kampani avizoval změny v tomto trendu. Ušetřit se mělo mimo jiné také na nákladných zahraničních misích, přislíbeno bylo zejména co nejrychlejší možné stažení amerických vojáků z Iráku. A skutečně, poté co se Američanům podařilo výrazným způsobem zklidnit velice výbušnou a nestabilní situaci, jež v Iráku panovala, došlo nakonec k nastartování procesu postupného stahování amerických vojáků z této země a k přesunutí hlavní pozornosti na zhoršující se situaci v Afganistanu - iráckou kampaní zčásti upozaděnou.⁵⁰

⁴⁶ Průměrný podíl vojenských výdajů na světě byl podle SIPRI v roce 2009 cca 2,7% *Chapter 5. Military expenditure, SIPRI Yearbook 2010*, <http://www.sipri.org/yearbook/2010/05>

⁴⁷ The Economist (12.1.2010), *In defence of Europe's defence* http://www.economist.com/blogs/bagehot/2010/01/defense_europes_defense

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ „AMID all the agonising over America's ballooning debt, the once-sacrosanct defence budget, which represents half of all discretionary federal spending, is no longer off limits.“ Threatening a sacred cow, The Economist, 10.února 2011, <http://www.economist.com/node/18114525> (staženo dne 5.3.2011)

⁵⁰ 30.10. 2010 prohlásil prezident Obama bojové akce v Iráku za oficiálně ukončené. V zemi zůstalo nadále cca 50 000 vojáků, kteří mají sloužit jako poradci při výcviku nových iráckých ozbrojených sil. viz. Ernesto Londono, *Operation Iraqi Freedom ends as last combat soldiers leave Baghdad*, Washington Post, 19.října 2010 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/18/AR2010081805644.html> (staženo dne 15.3.2011)

Vzhledem k závažné situaci, ve které se nacházejí americké veřejné rozpočty, nesnesou chystané škrty v resortu ministerstva obrany odkladu a nebudou nikterak zanedbatelné.⁵¹ Navíc mají probíhat, i když oba výše zmíněné konflikty nejsou zcela uspokojivě ukončeny a není zatím zcela jasné, kdy by tomu tak mohlo s konečnou platností být. Ministr obrany Robert Gates, který dlouhodobě avizoval změny v koncepci americké armády, se k této situaci stavil poměrně vstřícně, ovšem je dost pravděpodobné, že prosazování škrťů bude velice obtížné jak na ministerstvu obrany samotném, tak mezi armádními špičkami.

Hlavní důraz má být kladen na větší flexibilitu a na potřeby vojáků.⁵² Nicméně pokud se jedná o dlouhodobý výhled rozpočtu amerického ministerstva obrany, zdá se, že plánované škrty v rozpočtu obrany stejně nezabrání tomu, že postupně dojde v několikaletém časovém horizontu k jejich navýšení oproti nynějšímu stavu. Úspory se totiž zřejmě nedotknou samotného rozpočtu ministerstva obrany, ale spíše peněz vynakládaných na zahraniční vojenské kampaně.⁵³

Paradoxně se tak nakonec může stát, že i přes četné proklamace se za vládnutí Obamovy administrativy bude utrácet za armádu více než za Obamova předchůdce, který byl právě za svou přehnanou náklonnost a štědrost k armádě ostře kritizován. Pokud jsou tato čísla skutečně pravdivá, měly by i do budoucna plynout do armády obrovské sumy a Spojené státy budou i nadále osamoceny na čele žebříčku výdajů států na armádu, což by mělo zabezpečit náskok který USA před svými protivníky v současnosti mají, ne-li ho ještě prohloubit.

⁵¹ „Just as we must find more savings in domestic programs, we must do the same in defense. Over the last two years, Secretary Gates has courageously taken on wasteful spending, saving \$400 billion in current and future spending.“ Z přepisu proslovu Baracka Obamy na Univerzitě George Washingtona z 13.4.2011. *Text of Obama's Speech: 'I'm Proposing a More Balanced Approach*, National Journal, 13. dubna 2011, <http://www.nationaljournal.com/text-of-obama-s-speech-i-m-proposing-a-more-balanced-approach--20110413> (staženo dne 25.4.2011)

⁵² Christopher Drew a Elisabeth Bumiller, *Military Budget Reflects a Shift in U.S. Strategy*, The New York Times, 6.dubna 2009, http://www.nytimes.com/2009/04/07/us/politics/07defense.html?_r=1&hp (staženo dne 10.12.2010)

⁵³ Spencer Ackerman, *Obama Is Spending More on Defense Than Bush*, The Washington Independent, 2. ledna 2010. <http://washingtonindependent.com/75417/obama-is-spending-more-on-defense-than-bush> (staženo 5.3.2011), oficiální materiál amerického ministerstva obrany uvádí sice výrazný pokles navyšování rozpočtu v budoucích letech, ovšem i tak má rozpočet dále narůstat : The U.S. Department of defence, *United States Department of defence Fiscal Year 2012 Budget request – Overview*, (2011), 8 http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2012/FY2012_Budget_Request_Overview_Book.pdf (staženo dne 25.4.2011)

1.5. Americká vojenská přítomnost v zahraničí

To, že jsou USA po skončení studené války skutečnou světovou vojenskou supervelmocí číslo jedna, lze tvrdit nejen na základě síly a technologického náskoku americké armády. Spojené státy si z doby soupeření se Sovětským svazem uchovaly ještě jeden významný atribut své moci, a tou je rozsáhlá přítomnost amerických vojáků a vojenských zařízení v zahraničí.⁵⁴

Vojenská přítomnost USA v zahraničí je skutečně globálního rázu. O tom například vypovídá způsob organizace a velení amerických ozbrojených sil v zahraničí. Ten je postaven na rozdělení celého světa na 6 sektorů, přičemž každý z nich podléhá velení amerického čtyřhvězdičkového generála (*General*) nebo admirála (*Admiral*).⁵⁵ Toto rozdělení není pouze teoretické, je založené na faktu, že v každém z těchto regionů skutečně operují americké ozbrojené síly a to buď díky své přítomnosti v některých z tamních států anebo díky početné americké námořní flotile, jejíž operační rádius pokrývá celou zeměkouli.

V roce 2010 se američtí vojáci nacházeli ve více než 150 zemích světa, v počtu blízkém se číslem 300 000.⁵⁶ Někteří z nich se účastní přímo bojových misí, jiní působili jako součást jednotek dohlížejících na příměří. Řada z nich působila v zahraničí jako personál vojenských zařízení, jejichž existence sahá hluboko do studené války, jiní na poměrně nově zřízených základnách. V roce 2009 uvádělo ministerstvo obrany jako oficiální počet těchto zařízení (*overseas military sites*) číslo 716.⁵⁷

⁵⁴ „Bases are the literal and symbolic anchors, and the most visible centerpieces, of the U.S. military presence overseas. To understand where those bases are and how they are being used is essential for understanding the United States' relationship with the rest of the world, the role of coercion in it, and its political economic complexion.“ Catherine Lutz, *The Bases of Empire: the Global Struggle against U.S. Military Posts* (Washington Square, New York UP, 2009), 6

⁵⁵ Hodnost čtyřhvězdičkový generál (*General*) je nejvyšší hodnost udělovaná v rámci amerických ozbrojených sil (fakticky ovšem druhá nejvyšší, hodnost pěti hvězdičkového generála se v historii USA udělovala pouze ve zcela výjimečných případech). Používá se v americké armádě (*United States Army*) v námořní pěchotě (*United States Marine Corps*) a v letectvu (*United States Air Force*). U námořnictva (*The United States Navy*) této hodnosti odpovídá hodnost admirála (*Admiral*). Zdroj: *U.S. Army Ranks* <http://www.army.mil/symbols/armyranks.html>

⁵⁶ The U.S. Department of defence, *Active Duty Military Personnel by Service by Region/Country, 2010*. <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/index.html> (staženo 5.4.2011)

⁵⁷ Tato zařízení jsou rozlišena podle velikosti, přičemž velikost je definována náklady na jejich přemístění PRV (*plant replacement value*): *large sites* 13 (PRV větší nebo rovné 1,69 miliard amerických dolarů), *medium sites* 19 (PRV méně než 1,69 miliard, více než nebo rovno 901 milionu amerických dolarů) 620 *small sites* (PRV méně než 901 milionu, více než nebo rovno 0 amerických dolarů) a 64 *other sites*

Jak upozorňuje Chalmers Johnson ve své knize *The Sorrows of Empire* (2004), některá z těchto zařízení podléhají přísnému utajení a máme o nich pouze minimum informací. Sice se neví, k čemu přesně slouží, ale ví se, že existují.⁵⁸ O některých z nich dokonce mlčí i tamní vlády z důvodu obav před reakcí domácího obyvatelstva.⁵⁹ Obzvlášť kontroverzní jsou americká vězeňská zařízení v zahraničí, zejména kvůli nejasnému systému jejich fungování a otázce dodržování lidských práv.

Kritici obviňují vládu USA,⁶⁰ v narážce na tehdejší britskou agresivní koloniální politiku, že síť jejích vojenských základen je jakési pokračování tzv. diplomacie dělových člunů (*gunboat diplomacy*).⁶¹ Odvolávají se při tom i na oficiální vyjádření vysokých amerických představitelů. Například se jedná o deklaraci tzv. systému „1-4-2-1“, který prezentoval ministr obrany Donald Rumsfeld⁶² anebo označení vojenských základen v zahraničí jakožto tzv. plovoucí listy leknínu (*the lily pads strategy*).⁶³ Pochybnosti vzbuzuje také rozmístění základen a budování těch nových v regionech,

(PRV rovno nule). The U.S. Department of defence, *Base Structure Reports - FY 2009 Baseline*, <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2009baseline.pdf> (staženo 5.4.2011)

⁵⁸ Chalmers Johnson, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic* (New York, Metropolitan, 2004) 155

⁵⁹ např. Jordánsko, Tom Engelhardt, *The American Way of War: How Bush's Wars Became Obama's* (Chicago, Haymarket, 2010) 53

⁶⁰ Kritikou americké zahraniční politiky, zejména pak jejích aspektů týkající se armády, se zabývá například organizace *The American Empire Project*, publikace některých autorů participujícím na tomto projektu posloužily také jako studijní materiál k této práci, <http://www.americanempireproject.com/>

⁶¹ „...our new military bases are essentially twenty-first-century version of those old Europeans warship, the difference being that, once built, the base remains in place, while its parts - the modern equivalents of those sixteenth-century cannons- are capable of moving over land or water almost everywhere.“ Engelhardt, 39-40

⁶² Systém 1-4-2-1 znamená schopnost USA plně bránit jednu zemi (USA, udržovat síly schopné odstrašit jakoukoliv agresi ve čtyřech „kritických regionech“ (Evropa, severovýchodní Asie, východní Asie a střední východ a jihovýchodní Asie), udržovat síly schopné potlačit agresi ve dvou z těchto regionu současně a schopné dojít k rozhodnému vítězství, včetně možnosti změny režimu a okupace jedné země v jedné z těchto konfliktů, dle libovolného výběru místa a času. Engelhardt, 44, vychází z článku William M. Arkin, *War Plans Meaner, Not Leaner*, Los Angeles Times, 21. března 2004 <http://articles.latimes.com/2004/mar/21/opinion/op-arkin21> (staženo 8.3.2011)

⁶³ Síť malých základen ve vzdálených a nebezpečných koutech světa, připraveny jako výchozí bod pro americké ozbrojené síly v případě vypuknutí krize. Engelhardt, 40 a Michael Mainville, *U.S. bases overseas show new strategy*, Post-Gazette, 26. července 2004 <http://www.post-gazette.com/pg/04208/351890-84.stm> (staženo dne 15.3.2011)

kteře se vyznačují bohatými zásobami energetických surovin (Blízký východ, střední Asie).⁶⁴

Americká vojenská přítomnost v zahraničí a zejména její rozsah je významný faktor, který přispívá k velmocenskému postavení USA. V současnosti nepozorujeme žádný trend, který by na tom něco mohl změnit.

1.6. Potencionální hrozby vojenské hegemonii USA

Mezi největší bezpečnostní hrozby patří i nadále terorismus (teroristické akce ať už v zahraničí anebo na území USA). I přes dlouhotrvající válku s terorem (*war on terror*) se nedaří tento problém uspokojivě vyřešit silou. Ve světě stále dochází k mnoha teroristickým útokům, i přes jisté zklidnění je situace stále velice napjatá v Iráku. Stále nedochází k výraznému zlepšení situace v Afganistanu spíše naopak a ještě možná víc alarmující je situace v Pákistánu (vzhledem k pakistánským jaderným zbraním⁶⁵). Toto jsou příklady hrozeb, na jejichž řešení americký vysoký rozpočet zřejmě nemá zásadní vliv, oproti vedení tradičních vojenských konfliktů.

Další možnou hrozbou je pro USA vzestup vojenského potencionálu Číny. Díky masivnímu hospodářskému růstu si Čína může dovolit investovat značné sumy do armády a v čím dál tím větším množství k tomu také dochází. To vzbuzuje četné obavy Američanů, okolních států (Japonsko, Jižní Korea, Vietnam) ale v podstatě i celého světa, který si po dvaceti letech od skončení studené války odvykl na existenci dvou soupeřících vojenských hegemonů. Obzvláště nelibě se Američané dívají na narůstající sílu čínského námořnictva a na čínské aktivity v Africe.⁶⁶

Neméně významnou hrozbou pro pozici světové vojenské supervelmoci číslo jedna však mohou být paradoxně i samotní Američané. Nebezpečí částečně hrozí kupříkladu z přepětí americké branné moci - pokud se jedná o její angažmá v zahraničních misích

⁶⁴ Viz například plány omezit americké kontingenty v Německu a v Asii a naopak posílit americkou vojenskou přítomnost v jihovýchodní Evropě, střední Asii a jihovýchodní Asii. Bradley Graham, *Pentagon plans to cut forces in Germany by half*, San Francisco Chronicle, 25. dubna 2004 <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/c/a/2004/03/25/MNGDN5QQTP1.DTL> (staženo 17.2.2011)

⁶⁵ Nejedná se pouze o obavy z teroristických akcí jako takových, pochybnosti panují také ohledně imunity vojenského-jaderného výzkumu vůči infiltraci radikálními živly. Mark Thompson, *Does Pakistan's Taliban Surge Raise a Nuclear Threat?* Time, 4.4.2009 <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1893685,00.html> (staženo dne 25.3.2011)

⁶⁶ Čínské zvyšující se výdaje na zbrojení mohou v budoucnu vyostřit mimo jiné situaci okolo Taiwanu. *Overkill - China is piling up more weapons than it appears to need*, The Economist, 22. října 2009 <http://www.economist.com/node/14678499> (staženo 17.2.2011)

(*military overstretch*).⁶⁷ Americké vojenské kampaně jsou velice nákladné a vážou velké množství prostředků ale i lidí.⁶⁸ Není úplně jasné, jak by se situace vyvíjela v případě, že by Američané museli vstoupit souběžně ještě do nějakého dalšího konfliktu. Zda vůbec má americká armáda takové kapacity, aby něco takového zvládla. Otazník také visí nad případnou reakcí domácího americké veřejnosti na takovou eventualitu.

S tím souvisí i hrozící podfinancování americké armády v souvislosti s chystanými rozsáhlými úsporami, kterými Američané reagují na neustále rostoucí dluh veřejných financí.⁶⁹ Pokud by mělo dojít v blízké budoucnosti k výraznému zhoršení bezpečnostní situace ve světě (terorismus, kyberterorismus apod.) a nutnosti výraznější angažovanosti USA v nových konfliktech, není úplně jisté, zda by to americký státní rozpočet v současné kondici byl schopen financovat.

1.7. Shrnutí kapitoly

Americká pozice světové vojenské supervelmoci číslo jedna zůstává i více než dvacet let po skončení studené války neohrožená. Nicméně situace se od té doby v mnoha ohledech změnila a zvláště v posledních několika letech jsme svědky narůstající dynamiky v této problematice.

⁶⁷ Nehrozí americké armádě přetížení? Doporučuje se, aby ke každé brigádě nasazené do bojové akce existovaly další dvě čerstvé připravené k jejich vystřídání, v roce 2007 však namísto tohoto poměru 2:1 faktický poměr činil zhruba 0,8:1 a tak některé brigády nedostávaly ani rok odpočinku a opětovného výcviku po 15 měsících nasazení v akci. Odpočinek amerických vojáků tak například činil pouhou jednu pětinu oproti britským jednotkám. *The hobbled hegemon*, *The Economist*, 28. června 2007 <http://www.economist.com/node/9401945> (staženo dne 17.2.2011)

⁶⁸ Podle výpočtu Federace amerických vědců FAS (*Federation of American Scientists*) činila cena za válku proti teroru cca 1,121 bilionu amerických dolarů (výdaje na vojenské operace, ochrana vojenských zařízení, rekonstrukce, zahraniční pomoc, sociální výdaje) Amy Belasco, Amy, *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operation since 9/11* (Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008)

⁶⁹ Chystané škrty jsou již nyní kritizovány a to jak ze strany zastánců škrťů - z jejich údajné nedostatečnosti: např. Loren Thompson, *Obama's "Deep" Defense Cuts Won't Amount To Much*, *Forbes* 19.dubna 2011 <http://blogs.forbes.com/beltway/2011/04/19/obamas-deep-defense-cuts-wont-amount-to-much/> (staženo dne 28.4.2011), tak ale i jejich odpůrci, kteří argumentují například tím, že škrty v rozpočtu ministerstva obrany v okamžiku kdy se země stále nachází ve válce je nejen bezprecedentní, ale zejména velmi neuvážené: James Corum, *US defence cuts are not about saving money - they are about changing America's strategic role*, *The Telegraph*, 13.dubna 2011. <http://blogs.telegraph.co.uk/news/jamescorum/100070865/us-defence-cuts-are-not-about-saving-money-%E2%80%93-they-are-about-changing-america%E2%80%99s-strategic-role/> (staženo dne 28.4.2011)

Američané disponují bezkonkurenčně nejvyšším vojenským rozpočtem, kterému se žádná země zatím ani zdaleka nepřibližuje. Američané mají obrovský náskok v oblasti technologií. Jejich současná vojenská kapacita je schopna reagovat po celém světě a Americká armáda také v praxi skutečně operuje v celosvětovém rozsahu. To všechno jsou argumenty pro konstatování, že americká vojenská moc ve světě je v současné době zcela neotřesitelná a zdá se, že tomu bude i nadále.

To však neznamená, že by neexistovaly naprosto žádné hrozby pro toto americké postavení. Nové typy konfliktů v posledních letech ukázaly, že ani velikost americké vojenské převahy nemusí být rozhodujícím faktorem pro nadcházející konflikty a ještě více sporné je její využití pro možné budoucí hrozby jako jsou kyberterorismus apod.

Na základě studia nashromážděných materiálů bych tedy definoval jako hlavní výzvy dalších let pro udržení výjimečné pozice USA v oblasti vojenské moci následovně:

- 1) vypracování a uskutečnění udržitelného financování amerických ozbrojených sil**
- 2) adekvátní reakce na vojenský vzestup Číny a eventuálně dalších států – pokusit se zabránit opětovnému vzniku blokového rozdělení světa**
- 3) uspokojivé ukončení vojenských misí v Afganistanu a v Iráku**
- 4) udržení a upevnění spojeneckých vazeb jak s partnery v NATO, tak i s dalšími demokratickými státy a společné vynucování bezpečnosti a míru ve světě**

Je otázka, do jaké míry bude možné řešit všechny tyto závažné problémy naráz, za situace kdy tlak veřejnosti vyžaduje od vládnoucí administrativy zejména na prvním místě řešení palčivých domácích problémů, které zahraniční problematiku do jisté míry upozadují.

2. Hospodářská síla USA

Dvacáté století by se dalo označit jako éra Spojených států amerických (*American century*). Již od jejich vzniku je předurčovala celá řada faktorů (zeměpisná poloha, rozloha USA, klimatické podmínky, demografie, dynamický vývoj společnosti) k budoucímu vzestupu do pozice světové velmoci.⁷⁰

Motorem triumfálního vzestupu USA, a jednou z hlavních příčin toho že se podařilo tomuto státu tuto vydobytou pozici také udržet až do dnešních dnů, je jistě bezprecedentní hospodářská síla Spojených států amerických.⁷¹ A bylo to právě dvacáté století, kdy se tento proces (vzestup do pozice světové hospodářské supervelmoci) rozběhl naplno a kdy také dosáhl svého vrcholu.⁷²

Najdeme na světě celou řadu zemí, jež by jejich rozloha, přírodní bohatství, počet obyvatel a další důležité parametry měly automaticky pasovat nejen do pozice velice mocných zemí, ale také zemí nesmírně bohatých – podobně jako USA. Je to ale zřejmě americký politický systém a společenské uspořádání (filozofická a politická východiska americké společnosti) díky nimž mohli Američané téměř beze zbytku využít potenciálu, jenž byl jejich zemi dán do vínku.⁷³

Úspěch amerického ekonomického modelu se postupně stal jedním ze základních kamenů americké identity. Posiloval v Američanech pocit výjimečnosti a přizívoval mesianistické tendence v americké společnosti. Stal se ale také zároveň neodmyslitelnou součástí vnímání Ameriky navenek. Lze si vůbec představit Ameriku jako světovou supervelmoc, pokud by měla v budoucnu přijít o své prvenství v ekonomické oblasti? Nemůže v případě ztráty své hospodářské hegemonie přijít o respekt nejen ostatních států, ale i o respekt svých vlastních občanů a tedy o značnou část své vlastní identity?⁷⁴

⁷⁰ Oskar Krejčí, *Zahraniční politika USA* (Professional Publishing, Praha, 2009.) 12-15 a 51

⁷¹ HDP Spojených států amerických za rok 2009 činilo cca 14119,05 miliard amerických dolarů, podíl USA na celkovém světovém HDP byl tomtéž roce cca 20,4% zdroj: *EconStats.com* <http://www.econstats.com/weo/V012.htm>

⁷² „Dvě světové války ve 20. století učinily z USA největší ekonomickou mocnost světa a rozhodující politicko-vojenskou mocnost západu.“ Krejčí, 16

⁷³ USA se podařilo ve dvacátém století vytvořit dostatečně silný centralizovaný stát, který ovšem poskytnul svým obyvatelům potřebnou svobodu, nedusil přespříliš společenský vývoj a tím nepromarňoval potenciál celé společnosti, jako tomu bylo například v případě Sovětského svazu nebo Číny. Joseph S. Nye Jr, „Central or diffusion“ in *The Paradox Of American Power*, (Oxford, Oxford UP, 2002.) 44-51

⁷⁴ „America remains the global superpower today, but it is an enfeebled one. Its economy has troubles, its currency is sliding, and it faces long-term problems with

Tématem této kapitoly bude právě tato problematika. Události posledních let, zejména pak proběhlá finanční krize a s ní spojené hospodářské potíže a rostoucí hospodářský potenciál dalších států (především Číny), evokují celou řadu otázek. Jedná se jen o další z řady potíží, kterým USA musely již v minulosti čelit a které vždy nakonec nějakým způsobem vyřešily? Anebo došlo k odhalení daleko hlubších strukturálních problémů, které v současnosti možná nemají řešení a mohou se stát příčinou dramatického úpadku americké moci?

2.1. Postavení americké ekonomiky ve světě

Výjimečná pozice, které USA ve světovém hospodářství dosáhly, má své základy v dynamickém a pružném hospodářství, které není svázáno přehnaným množstvím regulací jako je tomu u jiných zemí. Spojené státy díky tomu byly vždy schopné reagovat dříve na aktuální trendy než jiné státy.⁷⁵ Podíl USA na světovém HDP postupně dosáhl takové rozsahu, že stav a momentální forma americké ekonomiky se staly poměrně zásadním faktorem ovlivňujícím hospodářství téměř všech světových států. Velkou roli v tomto případě hraje zejména americká poptávka.⁷⁶

Velice významnými nástroji USA ve světě jsou Světová banka (*World Bank, WB*) a Mezinárodní měnový fond (*International Monetary Fund, IMF*).⁷⁷ A v neposlední řadě také americká měna, jelikož dolar již od konce 2. světové války platí za nejrozšířenější rezervní měnu na světě. Význam této skutečnosti se navíc ještě prohloubil ukončením Brettonwoodského systému (*Bretton Woods system*) v roce 1971.⁷⁸

its soaring entitlements and low savings. Anti-American sentiment is at an all-time high everywhere from Great Britain to Malaysia." Farid Zakaria, *Post-American World*, 217

⁷⁵ Zdá se však, že o tuto výhodu v poslední době Spojené státy přicházejí. Podle zprávy Světového ekonomického fóra (*World Trade Forum*), která bývá každý rok vydávána jakožto report o konkurenceschopnosti zemí světa (*The global competitiveness index*), si USA za poslední tři roky silně pohoršily. Zatímco ještě před dvěma roky obsadily v tomto žebříčku první místo, zejména díky efektivitě hospodářství a inovacím, o rok později to bylo již místo třetí a poslední zpráva umístila USA dokonce na čtvrtou pozici. World Economy Forum, *The Global Competitiveness Report* (za roky 2008 až 2011) http://www.weforum.org/reports-results?fq=report^report_type%3A%22Competitiveness%22 (staženo 18.4.2011)

⁷⁶ Tato závislost a vzájemná zranitelnost však nikdy nebyla z důvodu provázání ekonomik v globalizovaném světě zcela jednostranná. Což se ukázalo například v dobách ropné krize. Krejčí, 17-19

⁷⁷ V obou organizacích mají Američané hlavní slovo. Obě organizace tak často bývají kritizovány za nástroj americké imperialistické politiky. „*Yankee imperialism*“ Niall Ferguson, *The Ascent Of Money*, 308-309

⁷⁸ *Ibid.*, 305-307

Poté co se podařilo Spojeným státům americkým s velkým vypětím všech sil ustát předválečnou hospodářskou krizi, došlo v souvislosti s událostmi druhé světové války a následného dalšího vývoje ke katapultování USA do pozice hospodářsky nejsilnějšího státu na světě.⁷⁹

V následujícím období postupně došlo kvůli hospodářskému vzestupu válkou poničených zemí ke snížení relativního podílu USA na světovém HDP. Mezi lety 1950-1973 se podíl USA na světovém HD zmenšil z 27,3% na 22,1%. Markantní vzestup zaznamenalo zejména Japonsko z 3% na 7,8%. Částečně si polepšilo Německo z 5% na 5,9%. Naopak pokračoval dlouhodobý propad Velké Británie (který započal již před koncem 19. století) z 6,5% na 4,2%.⁸⁰

Nicméně v absolutních číslech docházelo po celou dobu trvání studené války k vysokému nárůstu hrubého domácího produktu USA. Ten v roce 1945 činil zhruba 2012 miliard dolarů (hodnota amerického dolaru z roku 2005), do roku 1990 došlo téměř k zečtyřnásobení tohoto čísla na cca 8034 miliard dolarů.⁸¹ Velký podíl na tomto úspěchu měla globalizace světové ekonomiky nastartovaná v 60. letech dvacátého století, již se USA staly hlavními tahouny.⁸²

Tento růst dosáhl ještě významnějšího rozmachu po skončení studené války, kdy Spojené státy využily vzniklé situace k další mohutné expanzi na trhy, které pro ně do té doby zůstávaly uzavřené. Jejich pozice světového hospodářského hegemona se tedy ještě značným způsobem upevnila. Jak zmiňuje Fareed Zakaria ve své knize *Post-American world*, teprve v posledních dvaceti letech došlo ke skutečně volnému pohybu světové kapitálu a Amerika z této skutečnosti dokázala, díky jejím miliardovým

⁷⁹ „By the end of World War II, the country (USA) possessed nearly two-thirds of the world's gold reserves and more than half its entire manufacturing capacity. In 1947, the United States by itself accounted for one-third of world exports. The dollar had displaced the British pound sterling as the global reserve currency, with Bretton Woods systém, the international monetary regime created in 1944 making the United States the world's money manager. The country war of course the net creditor. Among the world's producers of oil, steel, airplanes, automobiles, and electronics, it ranked first in each category.“ Andrew J. Bacevich, *The Limits Of Power*, 24

⁸⁰ Angus Maddison, *The World Economy Volume 1: a Millennial Perspective - Volume 2: Historical Statistics* (Paris, OECD, 2006.) 641

⁸¹ Krejčí: *Graf č. 2: Hrubý domácí produkt USA, 1929-2008*, 17

⁸² „With the end of Cold War, the United States became more powerful than any state in recent history. Globalization contributed to that position, but it may not continue to do so throughout the century.“ Nye, 44-51

investicím po celém světě, s velkým úspěchem profitovat. Americké společnosti vstupovaly do všech odvětví a zaváděly nové technologie a pracovní postupy.⁸³

Díky procesu globalizace světové ekonomiky sice došlo k výraznému nárůstu světového HDP,⁸⁴ nicméně tato provázanost jednotlivých světových ekonomik má i svou odvrácenou stranu v tom, že hospodářství těchto států jsou silně vystavena nebezpečí nákazy zvenčí. To se jasně ukázalo v případě hospodářské krize, která svět zachvátila v roce 2008 a jejíž důsledky pociťuje svět dodnes.⁸⁵

Právě nedávná hospodářská krize prozradila, do jaké míry je světová ekonomika na kondici amerického hospodářství závislá. Přechod k ekonomice služeb zapříčinil obrovskou poptávku po zboží importovaném z ostatních států. V okamžiku kdy dojde k masivnímu výpadku poptávky ze strany USA (jako tomu bylo právě například v okamžiku selhání finančního sektoru a následného masivního poklesu americké likvidity), neexistuje v současné chvíli téměř žádný způsob jak takovou situaci adekvátně řešit a vyhnout se celosvětové hospodářské recesi.⁸⁶

Přestože jsou Spojené státy americké stále nezpochybnitelným hospodářským gigantem, lze pozorovat v posledních několika letech plíživý trend, který by mohl naznačovat, že se v tomto ohledu může mnohé měnit. I nadále jsme sice svědky poměrně enormního růstu národního přírůstku bohatství USA, nicméně ruku v ruce s tím stále dochází k postupnému snižování podílu USA na světovém HDP. Vzhledem k současné stagnaci amerického hospodářského růstu a naopak výraznému růstu Číny nic zřejmě nenaznačuje, že by nejbližším časovém horizontu mělo dojít ke změně v tomto trendu.⁸⁷

⁸³ Fareed Zakaria, *Post-american world*, 183

⁸⁴ Což mělo mimo jiné i za výsledek že jen v Číně a v Indii v osmdesátých a devadesátých letech cca 200 milionu lidí uniklo z pásma chudoby a desítky miliony se zařadili do střední třídy. Thomas L. Friedman, *Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution and How It Can Renew America* (New York, Farrar, Straus and Giroux, 2008.) 30

⁸⁵ Toto riziko si ukázalo již při vypuknutí meziválečné Světové hospodářské krize. Paradoxně i přes větší provázanost současných světových ekonomik, nedávná hospodářská krize zdaleka nezasáhla světovou ekonomiku tak těžce jako její předchůdkyně. viz např. Daniel Gross, *Don't Get Depressed, It's Not 1929*, Newsweek 22. listopadu 2008. <http://www.newsweek.com/2008/11/21/don-t-get-depressed-it-s-not-1929.html> (staženo 17.2.2011)

⁸⁶ „In an era of globalization, no country is immune when the United States falls onto hard times.“ Nouriel Roubini, *The Recession Felt Around the World*, Foreign Policy, 9. února 2008. http://www.foreignpolicy.com/articles/2008/02/18/the_recession_felt_around_the_world (staženo 27.4.2011)

⁸⁷ Již se dokonce objevily spekulace, založené na posledních předpovědích Mezinárodního měnového fondu (IMF), že Čínská ekonomika (resp. čínské HDP) by

Teoreticky se však lze dívat na snižující se americký podíl na světovém HDP (a na naopak rostoucí podíl jejich rivalů) i na jako jistou formu diverzifikace rizika přílišné závislosti ostatních zemí na vývoji hospodářství USA.

2.2. Rostoucí dluh

Americká ekonomika je tedy díky své obrovské poptávce motorem, jenž pohání celosvětové hospodářství. Avšak kromě problému již zmíněného v předchozí kapitole tato skutečnost přináší ještě jedno úskalí. Nejen americká poptávka po zboží, ale i chod amerického státu je totiž dlouhodobě založen na stále rostoucím dluhu. A to jak dluhu amerických domácností tak ale především dluhu veřejných rozpočtů.

Dluh veřejných rozpočtů je fenomén, který provází Spojené státy americké již od okamžiku jejich založení a za celou dobu existence tohoto státu se nepodařilo tento dluh splatit. Nejvyšší dluh v poměru k celkovému HDP měly USA v období těsně po druhé světové válce, což byl jednak důsledek nesmírně nákladného konfliktu, který Američané vedli a zároveň také výsledek politiky amerického prezidenta Roosevelta, který reagoval svými nákladnými stimulačními programy na předválečnou hospodářskou krizi.⁸⁸

V roce 1946 se dluh amerického státu rovnal rekordních 121,7% ročního HDP Spojených států amerických. V poválečném období se dařilo díky neustále rostoucímu americkému hospodářství snižovat tento poměr a vrcholem této snahy se stal rok 1981, kdy se ho podařilo stlačit na od té doby již nepřekonaných 32,5%.⁸⁹

Niall Ferguson ve své knize *Colossus* vyzdvihuje skutečnost, že jednou z příčin amerického ekonomického úspěchu v druhé polovině 20. století byla schopnost Američanů stát se největšími věřiteli na světě. A naopak velký problém vidí v tom, že o tuto schopnost přišli a stali nejzadluženější zemí světa (*the biggest borrower*).⁹⁰

mohlo překonat americké HDP již v roce 2016. I když je nutno brát podobné předpovědi s rezervou (při tvorbě těchto scénářů se počítá s určitými ročními přírůstky HDP v dlouhodobém výhledu, platnost takových předpokladů je velice sporná), jasně ilustrují současný trend v globální ekonomice. Brett Arends, *IMF bombshell: Age of America nears end*, Marketwatch, 25.dubna 2011.

http://www.marketwatch.com/story/imf-bombshell-age-of-america-about-to-end-2011-04-25?link=MW_home_latest_news (staženo 30.4.2011) a *Globální ekonomický výhled* (duben 2011) Mezinárodního měnového fondu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/index.htm>

⁸⁸ The White House, Office of Management and Budget, *Fiscal Year 2012: Historical Table, Budget Of The U.S. Government*, 143-144

<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2012/assets/hist.pdf>

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Niall Ferguson, *Colossus* 280

Amerika naplno využívala před 2. světovou válkou⁹¹ i po ní své dolarové diplomacie (*dollar diplomacy*) a to především díky tomu, že americké domácnosti v dřívějších dobách byly schopny odkládat svou spotřebu a střídat.. Nejslavnějším příkladem americké dolarové diplomacie se stal poválečný Marshallův plán (*Marshall plan*), který významně přispěl resuscitaci poválečného světového hospodářství.⁹²

Zlom ve vývoji amerického státního dluhu nastal za vlády republikánského prezidenta Reagana. Od nástupu jeho administrativy dochází k soustavnému nárůstu amerického dluhu. Zároveň skončila éra Ameriky jakožto světového věřitele. I když americké investice ve světě rostly i nadále, od roku 1986 se americká investiční pozice (*net international investment position*) poprvé propadla do červených čísel, jelikož americké zahraniční investice byly překonány výší závazků USA vůči zahraničním věřitelům.⁹³

Výjimkou v trendu zadlužování amerického státu bylo pouze druhé období prezidenta Billa Clintona, nicméně přestože se za jeho vlády po dlouhých letech podařilo dosáhnout rozpočtových přebytku, dluh díky úrokům přesto narůstal. Optimistické vyhlídky neměly dlouhého trvání a za vlády prezidenta George W. Bushe se opět protrhla hráz pod dluhovou povodní, která sužuje Spojené státy dodnes.⁹⁴

Výraznou roli ve skutečně masivním nárůstu dluhu za Bushovy administrativy sehrály nepochybně výdaje na válku s terorem a vojenské kampaně v Iráku a v Afghánistánu, které si vyžádaly astronomické investice do rozpočtu obrany. Jako

⁹¹ V roce 1938 byly Spojené státy americké na druhé pozici za Velkou Británií dle množství zahraničních investic. USA 11 491 milionů amerických dolarů (v dnešních cenách), Velká Británie 17 335 dolarů. Celkové světové investice v té době byly 43 998 milionů amerických dolarů. Maddison, *Table 2-25b, Gross Nominal Value of Capital Invested Abroad in 1938*, 101

⁹² 100 miliard dolarů v dnešních cenách na obnovu poničené Evropy je příklad finanční injekce cizímu státu, která se od té doby již neopakovala. Obdobou snad mohou být pouze současné snahy evropských států o záchranu společné měny. A skutečně se taková srovnání objevují. Dietmar Neuerer, *EU-Marshall-Plan soll Griechenland retten*, Handelsblatt, 20. ledna 2011. <http://www.handelsblatt.com/politik/international/eu-marshall-plan-soll-griechenland-retten/3768766.html> (staženo 24.4.2011)

⁹³ V roce 1979 činilo IIP (*international investment position* = domestically owned foreign assets - foreign owned domestic assets) Spojených států amerických 315 663 milionů amerických dolarů. Zlom nastal mezi lety 1985-86 kdy se IIP propadlo z 61,736 milionů amerických dolarů na -27,759 amerických dolarů. Od té doby pokračuje soustavný pokles této hodnoty. V roce 2009 se IIP propadlo na -2 737 846 milionů amerických dolarů. Elena L. Nguyen, *The International Investment Position of the United States at Yearend 2009*, Survey of Current Business, 2010. http://www.bea.gov/scb/pdf/2010/07%20July/0710_iip.pdf

⁹⁴ *Fiscal Year 2012: Historical Table, Budget Of The U.S. Government*, 22-23

nejvýznamnější faktor enormního nárůstu amerického dluhu v poslední době však zapůsobila americká finanční krize z roku 2008.⁹⁵

Finanční krize v USA byla již několikátá z řady tzv. bublin, které v posledních dekádách zasáhly americké hospodářství.⁹⁶ Na rozdíl od předchozích bublin, realitní bublina zasáhla ekonomiku USA na jeho nejcitlivějším místě. Finanční sektor tvoří v každém státě páteř jeho ekonomiky, nicméně v USA se navíc ukázalo, že tamní finanční sektor je silně přexponovaný. Zásah který toto odvětví utrpělo byl takových rozměrů, že velice reálně hrozila situace, že dojde ke zhroucení celé americké ekonomiky.⁹⁷

Nebylo tedy divu, že jak dosluhující administrativa prezidenta Bushe tak ta nastupující prezidenta Obamy byly obě nuceny sanovat finanční sektor (*bail out*). Tato operace však znamenala raketové zvýšení tempa zadlužování amerických veřejných rozpočtů a trend, který byl tímto nastartován trvá v podstatě dodnes. Nastalá situace jeví znaky toho, že se poměr dluhu k celkovému HDP USA opět přiblíží rekordních hodnot z poválečného období. Nicméně tentokrát je situace jiná v tom, že HDP Spojených států amerických se od té doby více než zdevítinásobilo.⁹⁸

V roce 2010 zaplatí Američané na úrocích, které plynou z astronomické výše amerického dluhu, neuvěřitelných 413 miliard amerických dolarů.⁹⁹ Celá situace se postupně stala natolik neúnosnou, že donutila prezidenta Obamu k návrhu rozpočtových škrtů, které se dotknou v podstatě všech vrstev americké společnosti, což je velký odklon od původně proklamovaných programových východisek Baracka Obamy.¹⁰⁰

Podobně jako u řady některých evropských států, které taktéž čelí obrovským deficitům svých veřejných rozpočtů, i u amerického dluhu není natolik podstatná

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Paul R. Krugman, *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008* (New York, W.W. Norton, 2009.) 144-152

⁹⁷ Ibid., 161-162

⁹⁸ V roce 1940 byla výše amerického dluhu (miliony amerických dolarů) 270 991 (121,7% HDP). V roce 2010 to bylo již 13 528 807 milionů (93,2%). *Fiscal Year 2012: Historical Table, Budget Of The U.S. Government, Table 7.1—FEDERAL DEBT AT THE END OF YEAR: 1940–2016*, , 139-140

⁹⁹ zdroj (GAO - Government Accountability Office) *Bureau of the Public Debt's Fiscal Years 2010 and 2009*,

http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/pd/feddebt/feddebt_ann2010.pdf

¹⁰⁰ Vize prezidenta Obamy, kterou představil na počátku roku 2011 je ušetřit v budoucích 10 letech 1,1 bilionu amerických dolarů. Není ovšem jasné pokud se mu podaří najít pro tento plán shodu, opoziční republikáni prosazují ještě dramatičtější úspory a demokraté budou škrtů jen problematicky obhajovat před svými voliči. *Barack Obama unveils US budget plans for 2012*, BBC 14. února 2011 <http://www.bbc.co.uk/news/business-12446811> (staženo dne 25.3.2011)

samotná výše dluhu (jakkoliv enormních hodnot již dnes dosahuje), ale spíše trend tohoto procesu zadlužování. Tedy konkrétně rychlost s jakou k tomuto zadlužování v poslední době dochází.

V případě nečinnosti hrozí exponenciální nárůst hodnot amerického dluhu a tedy v poměrně krátké době situace, kdy již prakticky přestane být jakkoliv ovladatelný a fatálně tak ohrozí chod americké ekonomiky a kdy by zbývalo jako jediné východisko z této situace historicky první bankrot hospodářství Spojených států amerických.¹⁰¹

2.3. Obtíže současné americké ekonomiky

Finanční krize z roku 2008 znamenala obrovskou ránu nejen pro americké hospodářství jako takové (podle nositele Nobelovy ceny za ekonomii Josepha Stiglitze mohlo být něco mezi dvěmi třetinami až třemi čtvrtinami amerického HDP nějakým způsobem napojeno na toxický trh s bydlením¹⁰²). Silně narušila především důvěru v americkou ekonomiku a do jisté míry i v celý ekonomický systém – v Americe i ve světě.

Ve chvíli kdy vyšly najevo některé praktiky, které finanční společnosti při svém fungování využívaly, začala se velice vážně řešit otázka, nakolik je vlastně celý systém, na němž je americká ekonomika založená, dlouhodobě udržitelný. Tato diskuse probíhala nejen v USA ale i ve světě, jelikož nespočet zemí, firem i jednotlivců se staly oběťmi americké finanční krize.¹⁰³

Finanční sektor se stal jedním z nejdůležitějších odvětví USA,¹⁰⁴ který nejenže produkoval obrovské zisky, ale zároveň zaměstnával velké množství lidí, jejichž

¹⁰¹ Jakkoliv není bankrot USA zatím na pořadu dne (mimo jiné by to znamenalo katastrofu pro zahraniční věřitele), v samotné Americe se začíná hovořit o možnosti bankrotu jednotlivých států unie, které jsou taktéž často velice zadluženy. Judy Ward, *Enabling State Bankruptcy Off The Table For Now*, Institutional Investor Magazine, 1. dubna <http://www.institutionalinvestor.com/Article/2816157/Asset-Management-Pensions/Enabling-State-Bankruptcy-Off-The-Table-For-Now.html?ArticleId=2816157> (staženo 17.4.2011) nebo *The Financial Crisis Inquiry Report: Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States* (Washington, DC, Financial Crisis Inquiry Commission, 2011). 398-400

¹⁰² Joseph Stiglitz, *Freefall*, 2

¹⁰³ Finanční krize může mít na svědomí nedůvěru investorů, kteří se mohou obávat zejména inflace, která by mohla znehodnotit jejich investice. Ibid., 49

¹⁰⁴ Od druhé světové války se podíl finančního sektoru na americkém HDP více než zečtyřnásobil. Paul Kedrosky, Dane Stangler, *Financialization and Its Entrepreneurial Consequences*, Ewing Marion Kauffman Foundation, 2011 http://www.kauffman.org/uploadedFiles/financialization_report_3-23-11.pdf (staženo dne 28.4.2011)

uplatnění na trhu práce se poté stalo silně problematické.¹⁰⁵ Otázkou číslo jedna momentálně zůstává, jak naložit se systémem, který takovým fatálním způsobem selhal. Momentálně se zdá, že poté co byl tento systém sanován americkou vládou, probíhá snaha o návrat systému na před-krizovou úroveň bez významnějších změn v jeho fungování.¹⁰⁶

Tato snaha však skýtá dvě zásadní úskalí. Tím prvním je, že pumpování peněz do toho systému probíhá na dluh. Za druhé, důvěra ve finanční systém je i nadále silně otřesena. Jednotlivci, firmy i státy po celém světě budou pro příště daleko více zvažovat, zda-li svěří své investice americkým finančním společnostem, jejichž produkty platily až do vypuknutí finanční krize za jedny z nejbezpečnějších investicí.¹⁰⁷

Spojeným státům se sice nakonec podařilo přečkat tuto finanční krizi, ovšem za cenu značného navýšení dluhu veřejných rozpočtů. Zabránit hospodářské krizi, která Spojené státy postupně zachvátila a nabrala takový rozsah, že si vysloužila přirovnání k předválečné Světové hospodářské krizi, se nepodařilo. Podobně jako ona i tato krize se postupně rozšířila do celého světa a celá globální ekonomika tak byla vystavena silné recesi.¹⁰⁸

Ještě před vypuknutím krize bylo zjevné, že nejen americký stát, ale i americké domácnosti financují svůj provoz na dluh. Poptávka amerického trhu, která je klíčová nejen pro úspěšné fungování amerického hospodářství ale i pro zbytek světa, tak byla živena uměle a stála na velice nezdravých základech, což finanční krize odhalila v grandiózním rozsahu. Výsledkem celé finanční krize je tak mimo jiné i to, že lze jen těžko spoléhat na to, že by právě domácí poptávka měla přinést výraznější oživení

¹⁰⁵ Počet lidí působících ve finančním sektoru dosahoval v roce 2007 téměř 7 milionů. Ibid., 5

¹⁰⁶ Jako řešení do budoucna se nabízí větší regulace finančního sektoru, aby se vyloučilo opakování krize v podobném rozsahu. Zatím však k významnějším změnám nedošlo. Co však americkou veřejnost pobouřilo nejvíc, bylo vyplácení bonusů po státní injekci bankám a nulová sebereflexe celého sektoru. Naomi Prins, *It Takes a Pillage: behind the Bailouts, Bonuses, and Backroom Deals from Washington to Wall Street* (Hoboken, Wiley, 2009.) 208

¹⁰⁷ Cizí investoři předpokládali, že investice do produktů amerických finančních společností jsou velice bezpečné. Americký finanční trh se zdál až příliš veliký na to, aby mohl zkolabovat. "The American mortgage market is so big. We never thought it would have problems...". Investoři navíc mohli být ukolébáni ve své víře posudky ratingových agentů. Stiglitz, *Freefall*, 53

¹⁰⁸ Nouriel Roubini, *The Recession Felt Around the World*, Foreign Policy, 9.února 2008.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2008/02/18/the_recession_felt_around_the_world (staženo 27.4.2011)

amerického hospodářství v budoucích letech. A pokud ano, tak za cenu toho, že dojde k podobným problémům jako v minulosti.¹⁰⁹

Z důvodu tak vysokého zadlužení, má i stát momentálně velice omezené prostředky na potřebné stimulování ekonomiky. Navíc obrovské sumy, které na nastartování ekonomiky mohly být využité, byly utopeny při záchraně finančního sektoru. Téměř vyloučená je stimulace ekonomiky pomocí snižování daní, jelikož to by znamenalo další podryvání již tak nedostatečných státních příjmů. Do ekonomiky sice jsou uměle vháněny vysoké sumy, ale to jen přispívá k dalšímu nekontrolovatelnému nárůstu dluhu a ke zmenšování manévrovacího prostoru do budoucna.¹¹⁰

Další obrovskou zátěží je rozbujeý americký stát, jehož výdaje nabobtnaly do obřích rozměrů ještě před vypuknutím krize. V současnosti je už je jasné, že bude muset v každém případě dojít k ořezání státních výdajů. Budou se však vést prudké boje o to, jak hluboké tyto zásahy budou a které skupiny je ponese na svých bedrech. (viz kapitola 2.2)

Dalším velkým problémem, se kterým se momentálně musí americká ekonomika vypořádat, je vedle nadměrného zadlužení také vysoká nezaměstnanost. Ta se v letech po roce 2000 stabilně pohybovala okolo 5%, ovšem po vypuknutí hospodářské krize začala rychlým tempem stoupat. V listopadu 2009 překročila magickou hranici 10%. I přes úpornou snahu se současné Obamově administrativě nedaří její míru dlouhodobě snížit pod 9%¹¹¹

Ta tak i nadále zhoršuje perspektivu amerických veřejných rozpočtů.¹¹² Obtížné řešení tohoto problému je silně determinováno záležitostmi, o kterých byla řeč. Snížení

¹⁰⁹ Slabá poptávka amerického hospodářství brání výraznějšímu oživení a nedovoluje zlepšení situace na trhu práce. Laura Tyson, *Weak Demand Is the Problem*, *The New York Times*, 13. dubna 2011.
<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2011/01/17/why-jobs-havent-come-back/weak-demand-is-the-problem-4> (staženo dne 25.4.2011)

¹¹⁰ Stiglitz uvádí, že Amerika má štěstí v tom, že se prozatím nenachází ve stejné pozici, jako předlužené rozvojové země. Když přestávají utrácet, ekonomika není stimulovaná, slábne a investoři vyžadují za půjčení vyšší úrok. Pokud utrácí, více se zadlužují, ekonomika opět slábne a investoři taktéž vyžadují vyšší úrok. Stiglitz, *Freefall*, 72

¹¹¹ zdroj : Bureau of labor statistics (United states department of labor), Databases, Tables & Calculators by Subject
<http://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000>

¹¹² Stiglitz ovšem upozorňuje, že čísla o nezaměstnanosti zdaleka nevypovídají o celé situaci na trhu práce. Do údajů o nezaměstnanosti například nejsou zahrnováni lidé, kteří musí pracovat na částečný úvazek (*part-time*) jelikož plnohodnotný úvazek nejsou schopni nalézt, či lidé kteří jsou práce schopní a ale ze stejného důvodu zažádali o invalidní důchod. Stiglitz, *Freefall*, 17-18

nezaměstnanosti předpokládá oživení americké ekonomiky. Ovšem jakékoliv investice jsou problematické v okamžiku, kdy je rekordně zadlužený stát, domácnosti a kdy se firmy snaží konsolidovat po tak náročných událostech.

2.4. Přednosti americké ekonomiky a naděje pro budoucnost

Jakkoliv dnes situace americké ekonomiky a její další vývoj budí značné pochybnosti, stejně jako vždy v minulosti, když se americká ekonomika ocitla v potížích a kdy její budoucnost vypadala nejistě, i tentokrát lze nalézt celou řadu argumentů, podporujících důvěru v její světlé zítřky.

Jednou z předností americké ekonomiky může být například její pracovní trh, který byl vždy mnohem flexibilnější než například pracovní trhy evropských zemí a to především díky nižší regulaci a menší daňové zátěži.¹¹³ V době hospodářské krize sice ani tato výhoda nezabránila prudkému nárůstu nezaměstnanosti, ale je možné, že nastane-li hospodářské oživení, bude pružnost amerického pracovního trhu opět velkou výhodou oproti konkurenci.¹¹⁴ Američané také vždy v minulosti platili za velice pracovitý národ. Podle výzkumu OECD trvá pracovní doba průměrného Američana déle, než je tomu u jeho například u jeho evropského nebo japonského protějšku.¹¹⁵

Další výhodou USA je poměrně mladá populace,¹¹⁶ za kterou Američané vděčí již tradičně zejména imigraci. Momentálně se jedná hlavně o hispánské imigranty přicházející ze zemí jižně od Spojených států amerických. Díky tomuto přílivu lidí, v drtivé většině v pracovní produktivním věku a díky poměrně vysoké natalitě těchto příchozích, se nemusí Amerika tolik obávat o stárnutí své populace jako je tomu

¹¹³ Niall Ferguson například tvrdí, že pokud by evropské státy přiblížili svůj pracovní trh tomu americkému (zredukování nákladů na pracovní místo (reduction in taxes on labor to U.S. level), snížení ochrany zaměstnance (employment protection), mohla by v dlouhodobém výhledu klesnout průměrná nezaměstnanost v zemích eurozóny v krátkodobém horizontu o zhruba 0,69%, v dlouhodobém až o cca 3,29% Niall Fergusson, „Tabel 1.1 Effects on eurozone unemployment of am“americanizing labor market“ in *Colossus*, 242

¹¹⁴ Podaří-li se ovšem americký model zachovat a nezvítězí tendence přibližovat se tomu evropskému. David Brooks, *A Tale Of 2 Systems*, The New York Times, 4.1.2005, staženo z FACTIVA (3.2.2011)

http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/aa/?ref=NYTF000020050104e1140001m&pp=1&fcpl=en&napc=S&sa_from=

¹¹⁵ USA cca 1976 hodin ročně, Německo 1535, Japonsko 1900 (data jsou stará, ale potvrzují trend, který trvá již od 60. let minulého století). John M. Evans a Douglas C Lippoldt a Pascal Marianna, *Trends in Working Hours in OECD Countries*, OECD, 2001. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/5lgsjhvj7rs5.pdf?expires=1305249454&id=id&accname=guest&checksum=5C2BB32637FCD23EE3A0AFB76ED9BB11> (staženo

dne 25.4.2011) 155

v některých evropských zemích anebo v Rusku, kde již tento problém začíná ohrožovat i samotnou bezpečnost země.¹¹⁷

Kromě toho v USA neexistuje sociální stát evropského typu, takže americkému státnímu rozpočtu nehrozí tolik jako Evropanům, že by v případě stárnutí populace mandatorní výdaje státu (kromě jiných dávek se jedná především o penze a o náklady na zdravotní péči) paralyzují téměř veškeré státní výdaje.¹¹⁸

Další nesmírně důležitou komparativní výhodou USA oproti dalším státům, která bývá vyzdvihována asi vůbec nejčastěji, je skutečnost, že USA jsou již dlouhou dobu světovým centrem vědeckotechnických inovací a disponují nejlepším vysokým školstvím na světě.¹¹⁹

Již v minulosti Američané těžili z toho, že po válce dokázali předejít své konkurenty tím, že úspěšně absolvovali dříve než ostatní přechod svého hospodářství od ekonomiky založené na průmyslu na ekonomiku služeb. V současnosti se Američanům poměrně daří přechod do další fáze historického ekonomického vývoje - vědomostní ekonomiky. Pokud se podaří Američanům tento trend udržet, je možné že opět výrazně předeženou všechny své konkurenty a že americké hospodářství bude z takového stavu dlouhodobě profitovat.¹²⁰

V této souvislosti bych zmínil ještě jedno téma, o kterém jsem záměrně pomlčel v předchozí kapitole a tou je americká energetická a surovinová závislost na zahraničních dodavatelích. Je totiž teoreticky možné, že tuto svou nevýhodu dokáží Američané proměnit v další ze svých předností. A to v tom případě, pokud se pomocí své vědecko-technické kapacity dokáží této závislosti alespoň částečně zbavit. Investice do ekologických technologií, nové patenty, nové způsoby získávání energie apod. by se mohly stát tolik potřebným impulsem, který tápající americká ekonomika potřebuje k tomu, aby opět vykročila na cestu mohutnějšího růstu.¹²¹

¹¹⁶ Josef Joffe, *Überpower*, 170-172

¹¹⁷ Steven Eke, *Russia faces demographic disaster*, BBC News 7. června 2006. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5056672.stm> (staženo dne 15.2.2011)

¹¹⁸ Joffe, 170-172

¹¹⁹ Krejčí, 11

¹²⁰ Důraz na nové technologie a výzkum uvedl prezident Obama jako jednu ze svých hlavních priorit v projevu o stavu unie v lednu 2011. The White House: *Remarks by the President in State of Union Address*, 25. ledna 2011. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/25/remarks-president-state-union-address> (staženo dne 25.3.2011)

¹²¹ V projevu o stavu unie Obama současně přirovnával momentální situaci k momentu během studené války, kdy SSSR předešel na nějaký čas Ameriku ve vesmírném výzkumu. Pokud nechtějí USA opět zaostávat, nesmějí dovolit Číně, aby

2.5. Čína – nepřítel nebo spojenec?

Pochybnosti o americké světové hospodářské hegemonii, která se ještě donedávna zdála být téměř neotřesitelná, navíc přiživují výrazné úspěchy jiných států na poli ekonomiky, které by si ještě před několika mnoha lety dovolil v takovém rozměru jen málokdo předpokládat.¹²² Na prvním místě je to samozřejmě Čína.

Za posledních dvacet let se Číně podařilo dosáhnout nevídaných úspěchů ve vývoji jejího hospodářství. Nový ekonomický systém, který Čína zavedla, umožnil dosáhnout obrovského tempa růstu čínské ekonomiky, bohatnutí velkého množství čínských obyvatel a dosažení vysokého stupně modernizace do té doby silně zaostalého státu.¹²³

Nesporné úspěchy čínského hospodářství jsou však zároveň podmíněny tím, že tento proces je velice nerovnoměrný. Zdaleka se totiž netýká všech obyvatel Číny a je omezen pouze na určité - především přímořské oblasti.¹²⁴ Nesmírná sociální diverzifikace společnosti, kdy se nevídaným způsobem rozšiřují nůžky mezi jednotlivými skupinami, zcela popírá komunistický étos státu, založený v první řadě na rovnostářské společnosti. Nedá se vyloučit, že společenské pnutí, které takto vzniká, přivede celou zemi do nezvladatelných politických potíží,¹²⁵ které by mohly zásadně ohrozit další úspěšný hospodářský vývoj Číny.¹²⁶

přebrala v této oblasti iniciativu. Na tento tzv. „sputnik moment“ nedávno upozornil také americký ministr energetiky a nositel Nobelovy ceny za fyziku Steven Chu. Suzanne Goldenberg, *US energy secretary warns of 'Sputnik moment' in green technology race*, *Gurdian.co.uk*, 29. listopadu 2010.

<http://www.guardian.co.uk/world/2010/nov/29/us-green-technology-energy-investment> (staženo 25.3.2011)

¹²² V roce 2005 předpovídali autoři knihy *Empire of Debt*, že do 40 let ekonomiky Brazílie, Ruska, Indie a Číny (tzv. BRIC) přerostou objem ekonomik států G6 (USA, Japonsko, Německo, Británie, Francie, Itálie). Od té doby však došlo k recesi západních ekonomik a státy BRIC nadále silně posilují, takže se tento odhad může jevit jako zbytečně skromný. Bill Bonner, Addison Wiggin, *Empire of Debt: the Rise and Fall of an Epic Financial Crisis*, (Hoboken, Wiley, 2006.) 267

¹²³ Z Číny se stala v posledních dvaceti letech továrna celého světa. Není to ovšem kvůli tomu, že by Číňané byli nejlevnější pracovní síla, ta by se dala najít v Africe, nebo jiných zemích jihovýchodní Asie. To, co má však Čína navíc oproti těmto státům, jsou poměrně stabilní podmínky pro investory. Ted C. Fishman, *China, Inc.: How the Rise of the next Superpower Challenges America and the World* (New York, Scribner, 2005.) 7

¹²⁴ V roce 2005 více jak 60% Číňanů na venkově. V době hospodářské krize a omezení poptávky v USA to byl právě čínský venkov, na který tato krize dopadla nejvíce. Do pobřežních oblastí totiž proudí námezdní dělníci z celého země a v okamžiku omezení výroby se museli vracet do svých domovů. Tím pádem nejen že vyschl příliv kapitálu do těchto oblastí, ale díky staronovým příchozím došlo také k vyhocení sociální napětí. Edward S. Steinfeld, *Playing Our Game: Why China's Economic Rise Doesn't Threaten the West* (Oxford, Oxford UP, 2010) 8 a 138-139

¹²⁵ Charles Hutzler, *ANALYSIS China riots fueled mostly by economy, corruption Thousands of 'sudden mass incidents' erupt every year*, *Houston Chronicle*, 15.

V případě že by čínská ekonomika pokračovala i nadále ve srovnatelných tempích růstu, jaké předváděla v posledních letech, je teoreticky možné, že již do několika let nahradí Spojené státy na postu světové hospodářské velmoci číslo jedna. Je ovšem otázka nakolik je hospodářský růst, který Čína v posledních letech předvádí dlouhodobě udržitelný.¹²⁷

Úspěch transformace centrálně plánovaného hospodářství na systém v podstatě totožný se západním kapitalistickým modelem¹²⁸ do jisté míry svazuje ruce kritikům čínského totalitního politického systému vlády jedné strany. Západní svět se tak ocitl v určitém schizofrenním stavu, kdy se sice nechce vzdát boje za lidská práva, notně porušovaná čínskou vládou, nicméně důležitost čínské ekonomiky pro globální ekonomickou rovnováhu je natolik značná, že si žádný stát nedovolí zajít v této kritice příliš daleko a to včetně USA.¹²⁹

Spojené státy americké se ve vztahu k Číně dostaly do velice zvláštní pozice. Obě země jsou si vědomi toho, že díky své velikosti stojí proti sobě v současném světě jako

července 2009 <http://www.chron.com/disp/story.mpl/world/6529340.html>
(staženo dne 5.3.2011)

¹²⁶ V Číně dochází v posledních letech k tisícům drobných demonstrací, které se režim snaží utajit nejen před okolním světem, ale i před vlastními obyvateli. Vráska na čele čínských představitelů vyvolává nedávná vlna demokratického hnutí v arabském světě. Austin Ramzy, *State Stamps Out Small 'Jasmine' Protests in China*, Time, 21. února 2011

<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2052860,00.html> (staženo dne 15.4.2011)

¹²⁷ Je diskutabilní zda svět dokáže nadále vstřebat stále rostoucí čínskou produkci a to i v případě, že by již nedošlo k pokračování hospodářské krize. Ovšem čínská ekonomika a společenský smír v této zemi jsou na hospodářském růstu založeny. V případě nedostatečného růstu by stát nebyl schopen financovat svůj chod a to by mohlo přinést společenské nepokoje. Čína bude muset zapracovat zejména na produktivitě práce a posílení konkurenceschopnosti čínských výrobců. Kai Guo, Papa N'Diaye, *Is China's Export-Oriented Growth Sustainable?*, International Monetary Fund, Work Paper, 2009.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09172.pdf> (staženo dne 17.3.2011)

¹²⁸ Po zkušenostech z hospodářské krize, za jejíž příčinu bývá považováno možné selhání kapitalismu, se objevují interpretace, zda-li náhodou čínský model kapitalismu, založený na silném státu není cestou do budoucna i pro ostatní státy. Tony Karon, *Why China Does Capitalism Better than the U.S.*, Time, 20. ledna 2011. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2043235,00.html> (staženo dne 15.3.2011)

¹²⁹ Otázkou je, zda je obava západních zemí z Číny oprávněná a či se nejedná spíše o uměle vykonstruovaný strach ze státu, který sice významně posiluje svou moc, ovšem při jejím používání se zatím chová až překvapivě mírně a s respektem k ostatním hráčům. Peter Foster, *Everyone is scared of China*, The Telegraph, 2. dubna 2009.

http://blogs.telegraph.co.uk/news/peterfoster/9361916/Everyone_is_scared_of_Chi

dva protivníci v situaci, která by v podstatě mohla kopírovat bipolární rozdělení světa z dob studené války. Ovšem místo toho aby oba rivalové opět budovali svět rozdělený na dva nesmiřitelné tábory, ocitly se Spojené státy a Čína v jakémsi klinči, který nutí obě velmoci k až podivuhodně poklidnému soužití.¹³⁰

Jak již bylo řečeno dříve, pro Čínu, která vybuodovala svůj hospodářský zázrak především na exportu svého zboží, je americký trh prozatím nenahraditelný a bez americké poptávky po čínském zboží by Čína nemohla dosahovat hospodářských růstů, na které si zvykla a které jsou pro budoucí chod země životně důležité.¹³¹

Co se týče USA, ty si zase zvykly na štědrý přísun čínského kapitálu, který velkou měrou spolufinancuje chod americké ekonomiky. Tento příliv kapitálu je umožněn díky schopnosti čínských domácností odkládat svou spotřebu a spořit, což je naopak vlastnost, o kterou americká ekonomika kdysi přišla.¹³²

Ačkoliv se vztahy obou zemí neobejdou bez častého jiskření (ať už je to například otázka Tchaj-wanu, uměle podhodnocená čínská měna, či občasné spory ohledně celní politiky), vzájemná závislost obou světových hráčů dosáhla intenzity, která umožňuje poměrně mírumilovné soužití dvou supervelmocí, jenž by za normálních podmínek bylo asi jen těžko představitelné. A to ať už z důvodu čistě geopolitických a nebo například kvůli animozitě obou protikladných politických zřízení, jak tomu bylo kdysi mezi USA a Sovětským svazem.

2.6. Hospodářský vzestup ostatních států

O statut supervelmoci si však v dnešním světě říkají kromě Číny i další hráči. Nesporné ekonomické úspěchy má za sebou i druhý nejlidnatější stát světa Indie. Stejně jako v případě Číny, také indický ekonomický model ještě donedávna zanechával

[na/](#) (staženo dne 17.3.2011) „Čína si je velice dobře vědoma, že i nadále zůstává zemí se stamiliony extrémně chudých lidí“ Zakaria, 108

¹³⁰ Hospodářská síla, kterou společně oba státy disponují je obrovská. Ovšem místo vzniku nové studené války a mocenského patu založeném na vojenské síle, se rýsuje model globální ekonomiky založený na spolupráci dvou obrů, který by se dal s nadsázkou označit za jakési „G2“. Michael Hirsh, *Thank You, G2*, Newsweek, 17. listopadu 2009. <http://www.newsweek.com/2009/11/16/thank-you-g2.html> (staženo 18.4.2011). K oficiálnímu vzniku G2 vyzval i Zbigniew Brzezinski viz *China wary of 'G2' with US: analysts*, Defence Talk, <http://www.defencetalk.com/china-wary-of-g2-with-us-analysts-17430/>

¹³¹ Za posledních deset let se Čínský vývoz do USA téměř zečtyřnásobil a pomalu se blíží 400 miliardám americkým dolarů, při schodku vzájemného obchodu v neprospěch USA ve výši cca 272,5 miliard amerických dolarů (2009) Wayne M. Morrison, *China-U.S. Trade Issues*, Congressional Research Service, 7. ledna 2011. <http://www.fas.org/sqp/crs/row/RL33536.pdf> (staženo dne 17.4.2011)

většinu obyvatel této země na pokraji bídy, avšak přechod k novému ekonomickému systému znamenal nastartování nevídaného ekonomického boomu.¹³³

I přes hospodářské úspěchy, kterých Indie dosáhla je však zjevné, že nedosahuje úrovně těch čínských. Zdá se, že v porovnání s Indií, která je největším demokratickým státem na světě, čínský hospodářský růst do jisté míry vděčí právě čínskému politickému uspořádání, jelikož se nedemokratické vládě daří efektivněji alokovat zdroje a využít je k hospodářskému růstu.

V souvislosti s Čínou a Indií je nutno zmínit ještě další tři země – Rusko, Brazílii a Jihoafrickou republiku, které s těmito dvěma v současné době tvoří skupinu označovanou jako *BRICS*. Vznik této skupiny zdá se ilustruje současný trend, kterým je přesouvání těžiště globální ekonomiky ze starého jádra západních zemí k prozatím spíše podřimujícím budoucím hospodářským gigantům.¹³⁴

Zatímco ještě před několika lety bylo tímto nezpochybnitelným těžištěm organizace zemí známá jakožto *G7*, dnes už není možné seriózně uvažovat o řízení globální ekonomiky, aniž by byly do této hry zapojeny i tyto vynořující se ekonomiky (*emerging economies*).¹³⁵

Trochu ve stínu současného dění zůstává další silný hráč na poli světové ekonomiky a tím je Evropská unie.¹³⁶ Stejně jako v případě Číny a Indie také EU se může pochlubit mnohem větším počtem obyvatel, než mají Spojené státy americké. Na rozdíl od těchto dvou států však EU disponuje také velice vyvinutým vnitřním trhem, vyspělejší společností a rozvinutější oblastí školství, vědy a výzkumu.¹³⁷

Nezanedbatelným faktorem je také evropská společná měna *euro*, která dosáhla vedle amerického dolaru ve světě velice silného postavení. Pokud se podaří překonat potíže, kterým momentálně čelí kvůli hrozbě krachu některých členů eurozóny, není

¹³² Čínské finanční rezervy jsou největší na světě, dvakrát tak velké než jaké má druhé Japonsko. Zakaria, 92

¹³³ Ibid., 21-22

¹³⁴ Ba co víc, dokonce i nedávná hospodářská krize, vydávaná za krizi globální ekonomiky, bývá interpretována spíše jako krize západu a přesouvání ekonomické moci směrem k zemím sdružených v *BRICS*. viz Rana Foroohar, *Power Up*, Newsweek, 21. března 2009. <http://www.newsweek.com/2009/03/20/power-up.html> (staženo dne 17.3.2011)

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Podle mezinárodního měnového fondu byla EU v roce 2010 největší ekonomikou světa. s HDP činícím 16 282 230 milionů amerických dolarů. A překonala tak Spojené státy americké jejichž HDP v tomtéž roce bylo 14 657 800 amerických dolarů. zdroj. Statistiky mezinárodního měnového fondu (International Monetary Fund) duben 2011

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/index.aspx>

vyloučeno že do budoucna dolar nahradí ve funkci světové rezervní měny, což by byla citelná rána pro americkou hospodářskou hegemonii.¹³⁸

2.7. Shrnutí kapitoly

Studená válka prokázala, že silná supervelmoc se dlouhodobě neobejde bez rozhodující ekonomické síly. Po skončení tohoto konfliktu Spojené státy dokázaly využít svého vítězství a upevnily si svou pozici hospodářského hegemona, jehož dominanci nemohl nikdo zpochybňovat.

Vnitropolitický a zahraničněpolitický vývoj od té doby však přivedl USA do situace, kdy se o svou pozici mohou velice vážně obávat. Nejvýznamnějšími důvody této situace je otazník nad dlouhodobou udržitelností chodu amerického státu do budoucna, stále se snižující podíl USA na světovém HDP a ekonomická emancipace dalších států jako je Čína, Indie či Rusko

Hlavní výzvy, stěžejní pro udržení pozice USA jakožto světové hospodářské supervelmoci, tedy vidím takto:

- 1) obrácení nepříznivého trendu zadlužování amerického státního rozpočtu**
- 2) vytvoření a realizování dlouhodobé ekonomické koncepce, která by reagovala na zásadní otázky dneška jako jsou: udržitelný hospodářský růst, energetická závislost, ekologie aj.**
- 3) udržení dolaru jakožto hlavní světové rezervní měny**
- 4) prohloubení mezinárodní ekonomické spolupráce, např. v rámci zemí G20¹³⁹, a úspěšné realizování globální ekonomické koncepce pro 21. století**

Osobně jsem poměrně skeptický k tomu, že se Spojeným státům podaří tyto problémy úspěšně řešit, vzhledem k polarizaci tamní politické scény, která zdá se není připravena na dostatečně rychlou a zároveň účinnou realizaci řešení zásadních problémů - například v porovnání s agilností kterou v tomto směru prokazuje čínská vláda. Jako největší problém ovšem vidím výši amerického dluhu a nereálnost jeho úspěšného usměrnění, aniž by se tak omezil hospodářský růst USA.

¹³⁷ Ferguson, *Colossus*, 231-239

¹³⁸ Ibid.

3. Politická síla USA

Spojené státy americké již od konce druhé světové války působí ve světě také jakožto globální politický hegemon. Během tohoto konfliktu se Americe díky její obrovské vojenské a hospodářské kapacitě podařilo získat značný politický vliv ve všech světových regionech. Kvůli vzniku bipolárního světa, ve kterém představoval neustálou hrozbu Sovětský svaz a jeho spojenci, nepřicházelo v úvahu, že by tyto získané pozice měli Američané vyklidit.

Na rozdíl od situace po první světové válce, na sebe USA dobrovolně vzaly úlohu zadržovat sovětský vliv nejen v Evropě, ale také všude jinde na světě, kde by nástup komunistického vlivu mohl ohrozit stabilitu celého regionu a v konečném důsledku i světovou mocenskou rovnováhu

Stejně jako po první světové válce se i po skončení té druhé Američané pokusili vytvořit platformu, pomocí které by se mocenské zájmy jednotlivých států mohly střetávat na co nejbezpečnější bázi, pokud možno za absence jakýchkoliv ozbrojených konfliktů a tak dopomohli výraznou měrou ke vzniku Organizace spojených národů (OSN), která však později kvůli patové geopolitické rovnováze nakonec nesplnila očekávání, jenž do této organizace byly vloženy.¹⁴⁰ Pokud tedy chtěli Američané do budoucna uplatňovat ve světě svou vůli, museli tak činit buď unilaterálními kroky anebo za podpory svých spojenců, ovšem v podstatě nikdy za souhlasu většiny.¹⁴¹

Takovou roli v globální politice může provozovat pouze stát, jenž lze označit za supervelmoc a bezpodmínečně k tomu potřebuje vojenskou a hospodářskou sílu, o kterých byla řeč v předchozích kapitolách. Pouze stát, který dokáže udržet obě tyto složky na vysoké úrovni, může pomýšlet na to, že svou vůli bude moci uplatňovat ve skutečně globálním měřítku.¹⁴²

¹³⁹ Včetně vyslyšení i dalších států, které toto forum prozatím nebere dostatečně v potaz. Peter I. Hajnal, *The G8 System and the G20: Evolution, Role and Documentation* (Aldershot, England, Ashgate, 2007.) 231

¹⁴⁰ Eric Shawn, "How U.N. World Handles Terrorism" in *The U.N. Exposed: How the United Nations Sabotages America's Security and Fails the World* (New York, Sentinel, 2006.) 3-19

¹⁴¹ Neschopnost OSN vynucovat dodržování pravidel vede k volání po preventivních zásazích, k čemuž Američané přidávají také preventivní budování demokracie (*preventive democracy*), založenou na předpokladu, že válka proti terorismu může být úspěšná pouze ve světě tvořeném mírumilovnými demokratickými zeměmi. Benjamin R. Barber, *Fear's Empire: War, Terrorism, and Democracy* (New York, W.W. Norton, 2003.) 176

¹⁴² Joseph S. Nye, „The Sources Of American Power“ and „Softpower“ in *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. (Oxford: Oxford UP, 2002) 4-12

Zkušenost Spojených států z období po studené válce však ukazuje, že ani toto neplatí zcela bezpodmínečně. Spojené státy po celé toto období představovaly vojenskou a hospodářskou supervelmoc, se kterou se nemohl žádný jiný stát ani zdaleka srovnávat. Ovšem i přesto nastaly situace, kdy v rozporu s všeobecným očekáváním nebyly Spojené státy schopny prosadit svou vůli v určitých záležitostech.

3.1. Globální politický vliv

Po skončení studené války využili Američané příležitosti, která se jim díky zhroucení Sovětského svazu a následně i celého východního bloku naskytla k tomu, aby významně posílili svůj velmocenský vliv. Rusko, které se v devadesátých letech zmítalo v hospodářských a vnitropolitických potížích, nemělo sílu na to, aby mohlo účelně čelit pronikání amerického vlivu do oblastí, které do té doby považovalo za svou výsostnou zájmovou sféru.¹⁴³

Spojeným státům se tak poměrně hladce podařilo značně posílit svůj vliv ve střední a východní Evropě, především díky tomu že se státům z těchto regionů podařilo brzy vstoupit do NATO, jehož hranice se tak postupně dostaly až do bezprostřední blízkosti Ruska.¹⁴⁴ Což bylo ještě nedlouho před tím něco naprosto nepředstavitelného. Bylo to jen potvrzením síly a sebevědomí, kterým v té době Spojené státy disponovaly.¹⁴⁵

Evropa však už dávno přestala být hlavní sférou amerických zájmů. Ty se přesunuly do blízko-východního regionu, který se stal oblastí prvořadého významu především kvůli jeho nerostnému bohatství. Americký vliv zde i před tím aktivně působil již celá desetiletí. V nové situaci se však předpokládalo, že jeho uplatňování bude propříště o mnoho snazší, jelikož podobně jako v Evropě ani zde se již Spojené státy nemusely obávat významnějšího ruského odporu vůči prosazování americké zahraniční politiky.

Ovšem celková politická výbušnost blízko-východní oblasti, založená na charakteru států ležících v tomto regionu, společně v kombinaci s dědictvím předchozí americké politiky v této oblasti daly postupně vzniknout zcela nové výzvě pro mocenské postavení USA. Tato hrozba sice byla naprosto jiné povahy, než ta, kterou kdysi

¹⁴³ Niall Ferguson, *The Ascent Of Money*, 326

¹⁴⁴ Zdá se, že tato expanze Severo-atlantické aliance na východ nekončí, což stále narušuje vztahy s Ruskem. viz *Russia worried by NATO expansion near its border*, Reuters <http://www.reuters.com/article/2011/04/27/us-russia-nato-idUSTRE73Q3FK20110427> (staženo 2.5.2011)

¹⁴⁵ Johnson, *Sorrows of empire*, 20

představoval Sovětský svaz a jeho impérium, avšak nebezpečí které pro Spojené státy představovala, nebylo rozhodně o nic menší.¹⁴⁶

Navíc k překvapení samotných Spojených států i celého světa nabyla tato hrozba taktéž globální povahy. Tentokrát nepřítel neztělesňoval žádný stát, který by USA mohly donutit pomocí své síly k poslušnosti, ale nepřítel, jehož výhodou se stála naopak zdánlivá všudypřítomnost a neuchopitelnost. Charakter tohoto nepřítel jakoby vyrůstal z podmínek, které nastolila unipolární geopolitická situace, v níž se svět po konci studené války ocitl. Americká moc po vyklizení prostoru Sovětským svazem najednou doslova přes noc ztratila téměř veškeré své limity a získala celosvětový dosah.¹⁴⁷

Svět zareagoval v duchu vyvažování geopolitické rovnováhy, vznikem globálního *antiamerikanismu*. Ten sice existoval již dlouho před tím, ale teprve v post-studenoválečném světě získal celosvětový charakter. Tento antiamerikanismus dosahoval mnoha podob. Od těch nejmírnějších objevujících se v zemích, které oficiálně patří mezi největší americké spojence, počívající zejména v kritice americké zahraniční politiky, považované leckde za arogantní a v určitých případech až nebezpečnou.¹⁴⁸ Na opačné straně spektra stojí antiamerikanismus založený na čiré nenávisti vůči Spojeným státům, ať už poháněný náboženskými motivy či pocitem životního ohrožení americkou hegemonií.¹⁴⁹

Vrcholným obdobím pro tyto nálady byla vláda prezidenta George W. Bushe, kdy došlo k odstartování otevřené globální rebelie vůči moci Spojených států, která navíc byla významně přiživována povahou americké zahraniční politiky Bushovy administrativy. Vláda tohoto prezidenta znamenala pro globální politiku prozatím zenit amerického politického vlivu. Tomu se ještě v počátcích Bushovy vlády předpovídal další vzestup, namísto toho však od té chvíle dochází k jeho postupné ztrátě.¹⁵⁰

3.2. Emancipace amerických spojenců

V uplatňování americké moci hrají velice důležitou roli američtí spojenci. Americká zahraniční politika se již od skončení druhé světové války vyznačuje tím, že se vždy

¹⁴⁶ O charakteru teroristické hrozby viz. Niall Ferguson, „The Logic of Terror“, in *Colossus*, 119-131

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Zakaria, *Post-American World*, 46

¹⁴⁹ O „*antiamerikanismu*“ a jeho různých podobách a příčinách viz Joffe, „The Rise of Antiamericanism“ in *Überpower*, 95-126

¹⁵⁰ Americký vojenský analytik Thomas Barnett si při rekapitulaci vlády prezidenta Bushe vypůjčil přirovnání sedmi smrtelných hříchů. Thomas P. M. Barnett, *Great*

snaží, je-li to alespoň do určité míry možné, zbavit nepříjemného načtení z unilaterálního způsobu jednání. Proto jsou pro Spojené státy vztahy s jejich spojenci tak důležité. Jejich souhlas a případná ať už přímá nebo nepřímá participace na krocích americké zahraniční politiky, propůjčuje těmto krokům zdání legitimacy, jejíž rozsah roste s velikostí vzniklé koalice.

Američtí spojenci se nacházejí po celém světě, ale povaha, motivy a hloubka těchto spolenectví se liší případ od případu. Některé státy pojí s Američany historická pouta, jako například ty země, jež byly díky Spojeným státům zbaveny nepřátelského područí. A to ať už vnějšího nebo vnitřního charakteru. Jiné státy zase vidí v USA garanta své bezpečnosti v případě, že se cítí ohroženi silou jiného státu. Příkladem mohou být státy bývalého východního bloku, které mají obavu z renesance ruského vlivu. Pak jsou tu také země, které vstupují do spojeneckých vztahů s USA s čistě pragmatickými záměry, poněvadž spolenectví se silnou Amerikou pro ně skýtá významnou výhodu vůči jejich protivníkům v regionu. Do těchto spolenectví vstupují často ne zcela otevřeně a nezřídka proti vůli svých vlastních obyvatel, kteří jsou naladěni silně protiamericky.¹⁵¹

USA by jistě preferovaly, pokud by své zahraničněpolitické kroky - jako byla druhá válka v Iráku, nebo eventuální akce vůči problematickým režimům v Iránu nebo v Severní Koreji, mohly provádět s požehnáním OSN. Jenomže dlouhodobé rozložení sil v této organizaci a zejména pak problematická struktura a fungování OSN něco takového v podstatě neumožňují.¹⁵² To pak nutí Spojené státy v případě nutnosti obcházet OSN, což je bráno se značnou nelibostí jak v zahraničí, tak ve Spojených státech samotných.

Obcházení OSN a přehnané spoléhání Američanů na vlastní kapacity, silně narušilo vazby USA na jejich spojence, kteří sice nemohou výkonu americké moci zabránit kvůli významu, jenž pro ně spolenectví s Američany představuje, nicméně jejich ochota aktivní spolupráce s Amerikou se výrazně snižuje.¹⁵³

Powers: America and the World after Bush (New York, G.P. Putnam's Sons, 2009.) 12-35

¹⁵¹ Clyde V. Prestowitz, „Friends and foes“ in *Rogue Nation: American Unilateralism and the Failure of Good Intentions* (New York, Basic, 2003) 227-266

¹⁵² Ať už jde o archaické složení Rady bezpečnosti (*United Nations Security Council*) a nebo o hlasování ve Valném shromáždění (*United Nations General Assembly*). Eric Shawn, 60-86

¹⁵³ Stejně jako se zvyšuje strach obyvatel zemí NATO, kteří vnímají s rostoucí nervozitou americkou vojenskou moc, která jakoby neměla hranic. viz Josef Joffe, *Überpower*, 126

To lze demonstrovat na problémech, které Američané měli při sestavování koalic pro druhou iráckou válku, v porovnání s první válkou v Zálivu, na zmenšující se vůli některých států nadále participovat na operacích v Afganistanu¹⁵⁴ anebo například na neschopnosti USA získat všeobecnou podporu pro uznání nezávislého státu Kosovo.¹⁵⁵

Tyto případy dokladují trend posledních let, který spočívá v tom, že Spojené státy americké již nejsou schopny tak jednoduše vnučovat svou vůli ostatním státům, jak tomu bylo ještě donedávna. Otázkou je, do jaké míry je to způsobeno slábnoucí mocí USA, či je to důsledek nárůstu moci ostatních států, které navíc pochopily, že jejich váha se zvyšuje, pokud vůči Američanům vystupují jednotně, společně s dalšími zeměmi.

3.3. Přesun politické moci

Spojené státy se po skončení studené války a v následujících dvaceti letech ocitly trochu nečekaně v pozici, ve které se jejich mocenská kapacita jevila na takové úrovni, kterou do té doby historie nepoznala a která se zdála jako nezpochybnitelná žádným jiným státem. Intenzita a dosah amerického vlivu, jenž je založen na vojenské a hospodářské kapacitě USA, schopnost exponovat obě tyto své přednosti do své zahraniční politiky, přinutil řadu pozorovatelů charakterizovat postavení USA v globální politice, jako stát, jenž stojí v čele vlastního impéria.¹⁵⁶

Připustíme-li existenci takového impéria, tak je evidentní, že se jedná o impérium přinejmenším velice prapodivné. Narozdíl od jeho předchůdců není toto impérium založené na snaze o územní expanzi, nejeví přehnaně agresivní sklony vůči ostatním státům, naopak mu nelze upřít jistou formu altruistického étosu, a především samo popírá samotný předpoklad své vlastní existence.¹⁵⁷

Ať už se ale skutečně jedná o novodobou formu impéria pro 21. století, nebo je-li tato interpretace postavení Spojených států ve světě mylná, přesto byla role, kterou USA

¹⁵⁴ „While NATO's 28 member countries grapple with how to improve their chances of beating the Taliban, the alliance is facing growing criticism over how the mission has been conducted and whether it can go on for much longer.“ Ian Munroe, *Will the war in Afghanistan bring down NATO?*, 1. listopadu 2009, http://www.ctv.ca/CTVNews/TopStories/20091031/nato_afghanistan_091101/ (staženo dne 15.3.2011)

¹⁵⁵ *A legal separation? Kosovo's independence from Serbia is scrutinised in the international court*, The Economist, 1. prosince 2009. http://www.economist.com/node/15006108?story_id=E1_TVDDGTDR (staženo 14.2.2011)

¹⁵⁶ Ať již impérium v kladném slova smyslu viz Ferguson, *Colossus* a nebo ve zcela opačném pojetí viz Chalmers Johnson, *The Sorrows of empire*

¹⁵⁷ Niall Ferguson, *Colossus*, 122

v globální politice v posledních dvou desetiletích představovaly nesrovnatelná s čímkoliv, co svět doposud poznal. Na posledních dvacet let se tak bude nejspíš v budoucnosti nazíráno jako na období, kdy měla globální politika poprvé v historii lidstva svého „četníka“. Není zřejmě úplně podstatné, zda se jednalo o vědomé konání USA, či je k plnění takové role přinutily rozličné okolnosti.¹⁵⁸

Není to však jediný způsob pohledu. Další interpretací může být, že se nejednalo o jednání četníka vynucujícího spravedlnost a pořádek ve světě, nýbrž že šlo o projev jednání imperialistické velmoci, která pouze tvrdě prosazovala své zájmy, jimiž mohly být například nerostné suroviny na Blízkém východě.¹⁵⁹

V současnosti se zdá, že propříště se budou muset Spojené státy připravit na to, že v tomto jednání již nebudou osamoceny a že v budoucnu se opět budou střetávat s dalšími státy o vliv v klíčových regionech. Příkladem mohou být čínské aktivity v Africe, kde si Čína kupuje tamní režimy, čímž si je zavazuje k dodávkám tolik potřebných surovin,¹⁶⁰ či pronikání Číny do Evropy, kde se jedná o čínskou finanční pomoc některým zadluženým evropským ekonomikám.¹⁶¹

3.4. Shrnutí kapitoly

Zdá se, že za posledních dvacet let skutečně došlo k relativnímu zmenšení americké politické moci ve světě, což se projevuje zhoršenou schopností USA prosazovat svou vůli. Tato situace může mít příčiny jak ve vnitřních potížích, jimž Spojené státy musí čelit, tak v kontroverzní zahraniční politice, či v emancipaci ostatních států - protivníků i spojenců.¹⁶²

Způsob jakým Spojené státy svůj vliv ve světě v posledních několika letech uplatňovaly (obcházení OSN, nedostatek vůle participovat na projektech typu Kjótský protokol a jiných mezinárodních dohodách), je v jistém smyslu navíc dovedl do určité

¹⁵⁸ Oliver Kamm, *America is still the world's policeman*, The Times 30. října 2008 <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/specials/article5047143.ece> (staženo 17.4.2011)

¹⁵⁹ Na první místě se samozřejmě jedná především o ropu. viz. Clyde V. Prestowitz, „Changing Bubba´s Ways“ in *Rogue Nation: American Unilateralism and the Failure of Good Intentions* (New York, Basic, 2003) 104-109

¹⁶⁰ *Trying to pull together: Africans are asking whether China is making their lunch or eating it*, The Economist, 20. dubna 2011. <http://www.economist.com/node/18586448> (staženo 5.5.2011)

¹⁶¹ Liz Alderman, *Beijing, Tendering Support to Europe, Helps Itself*, The New York Times, 6. ledna 2011. <http://www.nytimes.com/2011/01/07/business/global/07euchina.html> (staženo 5.3.2011)

¹⁶² Ferguson, *Colossus*, 157-158

izolace. K tradičním odpůrcům americké politiky se ad hoc přidávají i tradiční Američtí spojenci, což snižuje americký manévrovací prostor.

Zároveň je tu nepopíratelný vzestup globální politického vlivu, kterým disponuje Čína. Čím dál tím častěji se ozývá také sílící Rusko. Geopolitická rovnováha se výrazným způsobem mění a je velkou otázkou, jak na to Spojené státy dokáží reagovat.

Toto jsou podle mého názoru úkoly, které podle mě Spojené státy budou muset dříve nebo později řešit, aby nedocházelo k dalšímu úpadku jejich politického vlivu ve světě.

- 1) posílení pošramocených vztahů s americkými spojenci, zejména těmi evropskými**
- 2) pokusit se provést reformu OSN, tak aby tento orgán vybudovaný pro fungování ve světě po druhé světové válce mohl být skutečným přínosem pro svět ve 21. století a stal se konečně platformou, pomocí níž by se dala provádět seriózní globální politika, která by zamezila svévolnému jednání kteréhokoliv státu**
- 3) vylepšení obrazu USA ve světě, napravení jejich poničené reputace**

Stejně jako v případě předchozí kapitoly, i zde se domnívám, že vnitropolitické problémy Spojených států budou velkou překážkou k tomu, aby se ty záležitosti dočkaly potřebného řešení, a spíše se přikláním k tomu, že budeme svědky dalšího zmenšování schopnosti USA uplatňovat svůj vliv ve světě.

Závěr

Na úvod této bakalářské práce byla položena otázka, nakolik je pravdivá hypotéza o eventuálním úpadku postavení USA jakožto světové supervelmoci. Vynést jednoznačný soud v této otázce není snadné, částečně tu hrozí nebezpečí spočívající ve spekulativní rovině celé problematiky. Nicméně přesto se pokusím formulovat svůj úsudek ohledně tohoto problému, založený na poznacích prezentovaných v jednotlivých kapitolách této práce.

Řada pozorovatelů po celé období po skončení studené války předpovídala, že vzhledem k tendenci vyvažování mocenské rovnováhy ve světě, lze jen těžko předpokládat, že by se značně asymetricky silné postavení Spojených států amerických vůči zbytku světa mohlo dočkat nějakého delšího trvání. Otázkou tedy není, zda v budoucnosti k úpadku moci USA dojde, ale spíše to, jaký tento úpadek bude mít charakter, kdy přesně k něčemu takovému může dojít a jak bude vypadat nové mocenské uspořádání.

A skutečně po dvaceti letech, které uběhly od skončení studené války, vidíme, že geopolitická rovnováha ve světě začíná pomalu doznávat významných změn. Hlavní příčinou těchto změn je přesouvání těžiště světového hospodářství ze západu na východ. Tento přesun se dlouhou dobu jevil jako založený pouze na hospodářském růstu asijských ekonomik, avšak v posledních letech se ukazuje, že tento proces získává zcela novou dynamiku, kvůli strukturálním nedostatkům (neudržitelné financování státních rozpočtů, vysoká nezaměstnanost, demografický trend aj.) západních zemí, jejichž projevy jsme momentálně svědky.

Řada těchto strukturálních nedostatků jsou záležitosti týkající se především Spojených států amerických. USA v současnosti představují největšího světového dlužníka, nacházejí se tedy v pozici země, která je životně závislá na financování svého provozu z ochoty zemí přijímat americké dluhopisy (to se však netýká pouze státních financí, podstatnou roli tu hraje také zadlužení amerických domácností). Hospodářská krize a nákladná sanace amerických bank toto již už před tím dosti vysoké zadlužení státu velmi výrazně prohloubily a nastartovaly tak velice nebezpečný trend, který v současnosti přímo ohrožuje udržitelnost americké ekonomiky a tím pádem i důvěru v ní a postavení USA ve světě. Lze tedy jen těžko předpokládat, že by USA, nucené čelit takovýmto existenčním problémům, mohly nějakým razantním způsobem

odpovědět na hospodářský vzestup ostatních zemí a zvrátit dlouhotrvající snižování amerického podílu na světovém HDP.

Vzhledem ke způsobu vedení americké zahraniční politiky v posledních letech se taktéž značně zmenšila politická síla USA ve světě. Spojené státy se již nenalézají v pozici, ve které by si mohly dovolit jednoduše diktovat ostatním zemím svou vůli. Častěji než v minulosti musejí hledat pro uskutečnění svých kroků širokou podporu u jiných států (např. problematika íránského jaderného výzkumu, neúspěšný pokus o výstavbu protijaderného deštníku v Evropě, snížená ochota spojenců participovat na amerických vojenských misích). Jejich manévrovací prostor je dříve než kdy jindy zúžen tím, že při svém jednání musejí brát v úvahu své dluhy vůči některým státům (v první řadě Čína) a také svou zranitelnost v současném světě (terorismus, závislost na dodávkách surovin ze zahraničí, angažovanost amerických vojáků v zahraničních konfliktech - *military overstretch*, apod.)

Na základě těchto poznatků usuzuji, že jsme dnes skutečně svědky významného úpadku pozice USA jakožto světové supervelmoci, a že tento úpadek se bude do budoucna zřejmě ještě více prohlubovat s ohledem na vzestup dalších států a zhoršováním potíží americké ekonomiky. Tento úpadek se však netýká vojenské problematiky, ve které si USA nejenže nadále udržují svůj náskok před ostatními zeměmi, ale zdá se, že se tento náskok ještě zvyrazňuje.

Můj názor opírám také o práce autorů, jež jsem zmínil v kapitole týkající se kritiky literatury (*Zakaria, Ferguson, Joffe*). Respektive domnívám se, že USA nebyly schopné vypořádat se úspěšně s výzvami, jejichž vyřešení vnímali jmenovaní autoři, v době vydání jejich knih, jako stěžejní pro udržení pozice USA jakožto nezpochybnitelné světové supervelmoci.

Tento názor se může na první pohled jevit jako přehnaný, vzhledem k stále ještě převažujícímu vnímání USA v dnešním světě. Při posuzování aktuální velmocenské pozice Spojených států však nabízí určitá paralela mezi současným obdobím a tím, které předcházelo rozpadu Sovětské svazu a jeho odchodu z pozice světové supervelmoci. Stejně jako kdysi Sovětský svaz i současné Spojené státy mají významné ekonomické potíže, stejně jako Sověti i Američané již delší čas sklízí hořké plody své zahraničně politické a vojenské angažovanosti z poslední doby.

Také Sovětský svaz se až do okamžiku svého rozpadu prezentoval jakožto nezpochybnitelná vojenská mocnost, která má na tomto poli velký náskok před ostatními státy (s výjimkou USA), nicméně následující průběh ukázal, že silná armáda

není sama o sobě garancí udržení státu v pozici supervelmoci. Jakkoliv se tehdy pád Sovětského svazu z pozice světové supervelmoci jevil jako málo pravděpodobný, stejně k němu nakonec došlo. V současné době, se stupněm dosaženého poznání o této problematice, se tento geopolitický otřes již zdaleka tak překvapivý nezdá. Mnohem víc budí pozornost právě onen údiv, jenž tehdy v této souvislosti nastal u většiny laické ale i odborné veřejnosti.

Nepředpokládám, že by USA měly utrpět podobný pád, jenž potkal Sovětský svaz, rozhodně ne v takovém rozsahu a v takové intenzitě. Přikláním se spíše k tomu, že tento ústup bude pozvolný a doprovazený vznikem nového světového mocenského systému tvořeného více státy-soustátími (Čína, EU, Rusko, Indie a případně další kandidáti), ne nepodobnému koncertu velmocí z přelomu 19. a 20. století.

Summary

The bachelor thesis deals with the following question: are we observing the decline of the United States power nowadays? The period which followed after the end of the Cold war is generally considered as the peak of American power, when the United States of America has become the sole world hegemony. However, since then the situation has changed in some ways. This thesis examined the contemporary condition of the United States as the world's only superpower. Specifically military, economic and political powers were separately studied in order to answer the main question.

The United States still remain the unchallenged military superpower. They have at their disposal the best military force in the world and they spend a huge amount of money on their military budget, far more than any other country. Also the American military research and development are constantly unrivalled. The United States military forces are deployed around the whole globe and they are managing hundreds of military sites in different countries. Nevertheless they are steadily obliged to spend a lot of money on their overseas campaigns in Iraq and Afghanistan which is demanding not only on their public finances but it can also cause the so-called *military overstretch*.

Far more questionable is the state of American economy. The United States recently suffered the worst economic recession since the Great Depression as a result of the gigantic financial crisis which was eventually solved only due to radical increase in the American public debt. Now the size of this debt seriously threatens the American economy which is also troubled by high unemployment rate and low economic growth. Moreover the American share of world GDP gradually shrinks. Which is partly the result of the rise of countries like China, India, Russia etc.

Likewise, the rise of the new powers seems to be one of the reasons for reduced American political power in the current world. The United States can no longer act arbitrarily in foreign affairs as they were accustomed in the recent past. Now they have to consider their actions with regard to the other powers. For instance, very significant is their financial dependence on China which remarkably determines the relations of these two countries.

I argue that at present we are really-indeed watching the decline of the United States' power. Maybe the current state of the United States could be compared to the state of the USSR before its dissolution. The Soviet Union was before its end also militarily almost unbeatable. But its economic and political difficulties caused its

unexpected withdrawal from the position of world superpower. I suppose the United States position is also challenged as the consequence of numerous problems that withstand nowadays. I argue that the decline of the United States will not be as harsh as the Soviet one. It will probably be more gradual and accompanied by further rise of new powers like China, India, Russia etc.

Použitá literatura

Primární zdroje

FINANCIAL CRISIS INQUIRY COMMISSION: *The Financial Crisis Inquiry Report: Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States*, Washington, DC, Financial Crisis Inquiry Commission, 2011.

United States Government Accountability Office: *Report to the Secretary of the Treasury Bureau of the Public Debt's Fiscal Years 2010 and 2009 Schedules of Federal Debt*, GAO, 2010

http://www.treasurydirect.gov/govt/reports/pd/feddebt/feddebt_ann2010.pdf (staženo 17.3.2011)

U.S. Congress, Office of Technology Assessment: *After the Cold War: Living With Lower Defense Spending*, Washington DC, U.S. Government Printing Office, 1992.

<http://www.fas.org/ota/reports/9202.pdf> (staženo dne 7.3.2011)

The U.S. Department of defence: *Active Duty Military Personnel by Service by Region/Country*, 2010.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/index.html> (staženo 5.4.2011)

The U.S. Department of defence: *Base Structure Reports - FY 2009 Baseline*,

<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/2009baseline.pdf> (staženo 5.4.2011)

The U.S. Department of defence: *DoD Releases Fiscal 2010 Budget Proposal*,

<http://www.defense.gov/releases/release.aspx?releaseid=12652> (staženo dne 24.2.2011)

The U.S. Department of state: *The New Start Treaty*,

<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf> (staženo dne 25.3.2011)

The U.S. Department of defence: *United States Department of defence Fiscal Year 2012 Budget request – Overview*, 2011.

http://comptroller.defense.gov/defbudget/fy2012/FY2012_Budget_Request_Overview_Book.pdf (staženo dne 25.4.2011)

The White House: *Fiscal Year 2012 Historical tables*, 2011.

<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2012/assets/hist.pdf> (staženo dne 30.4.2011)

The White House: Remarks by the President in State of Union Address, 25. ledna 2011.

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/25/remarks-president-state-union-address> (staženo dne 25.3.2011)

Sekundární zdroje

a) knižní

BACEVICH, Andrew J.: *The Limits of Power: the End of American Exceptionalism*, New York, Metropolitan, 2008.

BACEVICH, Andrew J. *Washington Rules: America's Path to Permanent War*. New York: Metropolitan, 2010

BARBER, Benjamin R.: *Fear's Empire: War, Terrorism, and Democracy*, New York, W.W. Norton &, 2003.

BARNETT, Thomas P. M.: *Great Powers: America and the World after Bush*, New York, G.P. Putnam's Sons, 2009.

BONNER, William and WIGGIN, Addison: *Empire of Debt: the Rise and Fall of an Epic Financial Crisis*, Hoboken, Wiley, 2006.

ENGELHARDT, Tom: *The American Way of War: How Bush's Wars Became Obama's*. Chicago, IL: Haymarket, 2010.

FERGUSON, Niall: *The Ascent of Money: a Financial History of the World*, New York, Penguin, 2008.

FERGUSON, Niall: *Colossus: the Price of America's Empire*. New York: Penguin, 2004.

FISHMAN, Ted C.: *China, Inc.: How the Rise of the next Superpower Challenges America and the World*, New York, Scribner, 2005.

FRIEDMAN, Thomas L.: *Hot, Flat, and Crowded: Why We Need a Green Revolution and How It Can Renew America*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2008.

FUKUYAMA, Francis: *The End of History and the Last Man*, New York, Free, 1992.

HAJNAL, Peter I.: *The G8 System and the G20: Evolution, Role and Documentation*, Aldershot, England, Ashgate, 2007.

JOFFE, Josef.: *Überpower: the Imperial Temptation of America*, New York, W.W. Norton &, 2006.

JOHNSON, Chalmers: *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*, New York, Metropolitan, 2004.

KREJČÍ, OSKAR: *Zahraniční politika USA*, Professional Publishing, Praha, 2009.

KRUGMAN, Paul R.: *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, New York, W.W. Norton, 2009.

LUTZ, Catherine. *The Bases of Empire: the Global Struggle against U.S. Military Posts*. Washington Square, NY: New York UP, 2009.

MADDISON, Angus. *The World Economy Volume 1: a Millennial Perspective - Volume 2: Historical Statistics*. Paris: OECD, 2006.

NYE, Joseph S: *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, Oxford, Oxford UP, 2002.

PRESTOWITZ, Clyde V. *Rogue Nation: American Unilateralism and the Failure of Good Intentions*, New York, Basic, 2003.

PRINS, Nomi: *It Takes a Pillage: behind the Bailouts, Bonuses, and Backroom Deals from Washington to Wall Street*. Hoboken NJ, Wiley, 2009.

SHAWN, Eric: *The U.N. Exposed: How the United Nations Sabotages America's Security and Fails the World*, New York, Sentinel, 2006.

STIGLITZ, Joseph E.: *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, New York, W.W. Norton &, 2010.

STEINFELD, Edward S.: *Playing Our Game: Why China's Economic Rise Doesn't Threaten the West*, Oxford, Oxford UP, 2010.

WALTZ, Kenneth Neal: *Theory of International Politics*. (Reading, Addison-Wesley Pub., 1979)

ZAKARIA, Fared: *The Post-American World*, New York, W.W. Norton, 2008.

b) ostatní

BELASCO, Amy: *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operation since 9/11*, Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008

BUREAU OF LABOR STATISTICS (United states department of labor):
Databases, Tables & Calculators by Subject
<http://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000>

ECONSTATS: *World Economic Outlook (WEO) data*, <http://www.econstats.com>

EVANS, John M. a LIPPOLDT, Douglas C. a MARIANNA, Pascal: *Trends in Working Hours in OECD Countries*, OECD, 2001. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/5lgsjhvj7rs5.pdf?expires=1305249454&id=id&accname=guest&checksum=5C2BB32637FCD23EE3A0AFB76ED9BB11> (staženo dne 25.4.2011)

FEDERATION OF AMERICAN SCIENTISTS: *Status of World Nuclear Forces* (2011) <http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html> (staženo 5.3.2011)

GALLUP: *Military and National Defense*, <http://www.gallup.com/poll/1666/Military-National-Defense.aspx> (staženo dne 24.4.2011)

GANDÁSEGUI Marco A. Jr. a CLEMENT Christopher I.: *Is the Soviet Collapse Dragging the United States Down*, Latin American Perspectives, Vol. 34, No. 6, 2007 <http://www.jstor.org/pss/27648065> (staženo dne 18.2.2011)

GLOBAL FIREPOWER: *World Military Strength Rangking*, <http://www.globalfirepower.com/> (staženo dne 25.3.2011)

GLOBAL SECURITY, *World Wide Aircraft Carriers* <http://www.globalsecurity.org/military/world/carriers.htm>

GREVE, Michael S.: *Bailouts or Bankruptcy: Are States Too Big to Fail?*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, 2011. <http://www.aei.org/docLib/LO-2011-03-No-1-g.pdf> (staženo dne 27.4.2011)

GUO, Kai a N'DIAYE, : *Is China's Export-Oriented Growth Sustainable?*, International Monetary Fund, Work Paper, 2009. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp09172.pdf> (staženo dne 17.3.2011)

HIGGS, Robert: *U.S. Military Spending In The Cold War Era: Opportunity Costs, Foreign Crises, and Domestic Constraints*, Cato Policy Analysis No. 114, 1988, <http://www.cato.org/pubs/pas/pa114.html> (staženo dne 29.12.2010)

INSTITUTE FOR ECONOMICS AND PEACE: *The Global Peace Index* <http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/#/2010/scor> (staženo dne 25.3.2011)

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC STUDIES: *The Military Balance 2010*, Oxfordshire, Routledge, 2010.

INTERNATIONAL MONETARY FUND: *World Economic Outlook, April 2011*. Intl Monetary Fund, 2010.

KEDROSKY, Paul a STANGLER, Dane: *Financialization and Its Entrepreneurial Consequences*, Ewing Marion Kauffman Foundation, 2011) http://www.kauffman.org/uploadedFiles/financialization_report_3-23-11.pdf (staženo dne 28.4.2011)

LEMKE, Douglas: *The Continuation of History: Power Transition Theory and the End of the Cold War*, Journal of Peace Research, Vol. 34, No. 1, 1997, pp. 23-36 <http://www.jstor.org/stable/424828> (staženo dne 22.1.2011)

MILLER, Lyman: *China an Emerging Superpower?*, Standford Journals of International Relations http://www.stanford.edu/group/sjir/6.1.03_miller.html (staženo 17.2.2011)

NGUYEN, Elena L.: *The International Investment Position of the United States at Yearend 2009*, Survey of Current Business, 2010. http://www.bea.gov/scb/pdf/2010/07%20July/0710_iip.pdf

ROGIO Bill a MAYER Alexander: *Charting the data for US airstrikes in Pakistan, 2004 – 2011*, The Long War Journal, <http://www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php> (staženo dne 25.3.2011)

SIPRI: *SIPRI Military Expenditure Database*, <http://milexdata.sipri.org/files/?file=SIPRI+milex+data+1988-2010.xls> (staženo 30.3.2011)

SIPRI : *SIPRI Yearbook 2010*, Chapter 5. Military expenditure, <http://www.sipri.org/yearbook/2010/05> (staženo dne 17.4.2011)

U.S. CONGRESS, OFFICE OF TECHNOLOGY ASSESMENT: *After the Cold War: Living With Lower Defense Spending*, Washington DC, U.S. Government Printing Office, 1992.

WORLD ECONOMY FORUM: *The Global Competitiveness Report* (za roky 2008 až 2011) http://www.weforum.org/reports-results?fq=report^report_type%3A%22Competitiveness%22 (staženo 18.4.2011)

YARGER, Harry R. *Short of General War: Perspectives on the Use of Military Power in the 21st Century*, Carlisle, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2010.

Novinové a internetové texty

ACKERMAN, Spencer: *Obama Is Spending More on Defense Than Bush*, The Washington Independent, 2. ledna 2010. <http://washingtonindependent.com/75417/obama-is-spending-more-on-defense-than-bush> staženo (5.3.2011)

ALDERMAN, Liz: *Beijing, Tendering Support to Europe, Helps Itself*, The New York Times, 6. ledna 2011. <http://www.nytimes.com/2011/01/07/business/global/07euchina.html> (staženo 5.3.2011)

ARENDS, Brett: *IMF bombshell: Age of America nears end*, Marketwatch, 25.dubna 2011. http://www.marketwatch.com/story/imf-bombshell-age-of-america-about-to-end-2011-04-25?link=MW_home_latest_news

ARKIN, William M.: *War Plans Meaner, Not Leaner*, Los Angeles Times, 21. března 2004 <http://articles.latimes.com/2004/mar/21/opinion/op-arkin21> (staženo 8.3.2011)

AVENT, Ryan Avent, *Money for Something*, The Bellows – blog, 3. listopadu 2009 <http://www.ryanavent.com/blog/?p=2250> (staženo 17.4.2011)

BOSCH, Torie: *J-20 Stealth Fighter Jet: 5 Facts About China's New Stealth Plane*, AOL news, 5. ledna 2011. <http://www.aolnews.com/2011/01/05/j-20-stealth-fighter-jet-5-facts-about-chinas-new-stealth-plan/> (staženo dne 25.3.2011)

BROOKS, David: *A Tale Of 2 Systems*, The New York Times, 4.1.2005, 3. února 2011. http://global.factiva.com.ezproxy.is.cuni.cz/aa/?ref=NYTF000020050104e1140001m&pp=1&fcpil=en&napc=S&sa_from (25.4.2011)

CENSER, Marjorie and WHORIESKEY, Peter: *Defense cuts could slow D.C. economy for years*, Washington Post, 11.září 2010. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/10/AR2010091007056.html> (staženo dne 25.3.2011)

CORUM, James: *US defence cuts are not about saving money – they are about changing America's strategic role*, The Telegraph, 13.dubna 2011. <http://blogs.telegraph.co.uk/news/jamescorum/100070865/us-defence-cuts-are-not-about-saving-money-%E2%80%93-they-are-about-changing-america%E2%80%99s-strategic-role/> (staženo dne 28.4.2011)

DREW, Christopher a BUMILLER Elisabeth: *Military Budget Reflects a Shift in U.S. Strategy*, The New York Times, 6.dubna 2009, http://www.nytimes.com/2009/04/07/us/politics/07defense.html?_r=1&hp, (staženo dne 10.12.2010)

EKE, Steven: *Russia faces demographic disaster*, BBC News 7. června 2006. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5056672.stm> (staženo dne 15.2.2011)

FOROOHAR, Rana: *Power Up*, Newsweek, 21. března 2009. <http://www.newsweek.com/2009/03/20/power-up.html> (staženo dne 17.3.2011)

FOSTER, Peter: *Everyone is scared of China*, The Telegraph, 2. dubna 2009. http://blogs.telegraph.co.uk/news/peterfoster/9361916/Everyone_is_scared_of_China/ (staženo dne 17.3.2011)

GOLDENBERG, Suzanne: *US energy secretary warns of 'Sputnik moment' in green technology race*, Gurdian.co.uk, 29. listopadu 2010. <http://www.guardian.co.uk/world/2010/nov/29/us-green-technology-energy-investment> (staženo 25.3.2011)

GRAHAM, Bradley: *Pentagon plans to cut forces in Germany by half*, San Francisco Chronicle, 25. dubna 2004 <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/c/a/2004/03/25/MNGDN5QQTP1.DTL> (staženo 17.2.2011)

GROSS, Daniel: *Don't Get Depressed, It's Not 1929*, Newsweek 22.listopadu 2008. <http://www.newsweek.com/2008/11/21/don-t-get-depressed-it-s-not-1929.html> (staženo 17.2.2011)

HELLMAN, Christopher: *America Spending More on Security Than Most Know*, Topeka Capital-Journal, 16. listopadu 2007 http://armscontrolcenter.org/policy/securityspending/articles/spending_more_than_most_know/ (staženo 25.3.2011)

HIRSH, Michael: *Thank You, G2*, Newsweek, 17. listopadu 2009. <http://www.newsweek.com/2009/11/16/thank-you-g2.html> (staženo 18.4.2011)

HUTZLER, Charles: *ANALYSIS China riots fueled mostly by economy, corruption Thousands of 'sudden mass incidents' erupt every year*, Houston Chronicle, 15. července 2009 <http://www.chron.com/disp/story.mpl/world/6529340.html> (staženo dne 5.3.2011)

KAMM, Oliver: *America is still the world's policeman*, The Times 30. října 2008 <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/specials/article5047143.ece> (staženo 17.4.2011)

KARON, Tony: *Why China Does Capitalism Better than the U.S.*, Time, 20. ledna 2011. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2043235,00.html> (staženo dne 15.3.2011)

LONDONO, Ernesto: *Operation Iraqi Freedom ends as last combat soldiers leave Baghdad*, Washington Post, 19.října 2010 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/18/AR2010081805644.html> (staženo dne 15.3.2011)

MAINVILLE, Michael: *U.S. bases overseas show new strategy*, Post-Gazette, 26. července 2004 <http://www.post-gazette.com/pg/04208/351890-84.stm> (staženo dne 15.3.2011)

MORRISON, Wayne M.: *China-U.S. Trade Issues*, Congressional Research Service, 7. ledna 2011. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33536.pdf> (staženo dne 17.4.2011)

MUNROE, Ian: *Will the war in Afghanistan bring down NATO?*, 1. listopadu 2009, http://www.ctv.ca/CTVNews/TopStories/20091031/nato_afghanistan_091101/ (staženo dne 15.3.2011)

NEUERER, Dietmar: *EU-Marshall-Plan soll Griechenland retten*, Handelsblatt, 20. ledna 2011. <http://www.handelsblatt.com/politik/international/eu-marshall-plan-soll-griechenland-retten/3768766.html> (staženo 24.4.2011)

RAMZY, Austin: *State Stamps Out Small 'Jasmine' Protests in China*, Time, 21. února 2011 <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2052860,00.html> (staženo dne 15.4.2011)

ROUBINI, Nouriel: *The Recession Felt Around the World*, Foreign Policy, 9.února 2008. http://www.foreignpolicy.com/articles/2008/02/18/the_recession_felt_around_the_world (staženo 27.4.2011)

SCHMIDT, Eric: *Bush Seeks \$81.9 Billion More, Mostly for Forces in Iraq*, The New York Times, 15. února 2005 http://www.nytimes.com/2005/02/15/politics/15spend.html?_r=2 (staženo dne 5.1.2011)

THOMPSON, Mark: *Does Pakistan's Taliban Surge Raise a Nuclear Threat?* Time, 4.4.2009 <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1893685,00.html> (staženo dne 25.3.2011)

THOMPSON, Loren: *Obama's "Deep" Defense Cuts Won't Amount To Much*, Forbes 19.dubna 2011 <http://blogs.forbes.com/beltway/2011/04/19/obamas-deep-defense-cuts-wont-amount-to-much/> (staženo dne 28.4.2011)

TYSON, Laura: *Weak Demand Is the Problem*, The New York Times, 13. dubna 2011.
<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2011/01/17/why-jobs-havent-come-back/weak-demand-is-the-problem-4> (staženo dne 25.4.2011)

WALTZ, Kenneth Neal: *Globalization and American Power*, The National Interest, 1. března 2000 <http://nationalinterest.org/article/globalization-and-american-power-1225> (staženo 30.4.2011)

WARD, Judy: *Enabling State Bankruptcy Off The Table For Now*, Institutional Investor Magazine, 1. dubna <http://www.institutionalinvestor.com/Article/2816157/Asset-Management-Pensions/Enabling-State-Bankruptcy-Off-The-Table-For-Now.html?ArticleId=2816157> (staženo 17.4.2011)

WHEELER, Winslow T. : *Defense budget baloney*, Politico, 5. června 2009,
<http://www.politico.com/news/stories/0509/22149.html> (staženo dne 3.2.2011)

A legal separation? Kosovo's independence from Serbia is scrutinised in the international court, The Economist, 1. prosince 2009.
http://www.economist.com/node/15006108?story_id=E1_TVDDGTDR (staženo 14.2.2011)

Barack Obama unveils US budget plans for 2012, BBC 14. února 2011
<http://www.bbc.co.uk/news/business-12446811> (staženo dne 25.3.2011)

China wary of 'G2' with US: analysts, Defence Talk,
<http://www.defencetalk.com/china-wary-of-g2-with-us-analysts-17430/>

In defence of Europe's defence, The Economist, 12. ledna 2010
http://www.economist.com/blogs/bagehot/2010/01/defense_europes_defense (staženo dne 5.3.2011)

Overkill - China is piling up more weapons than it appears to need, The Economist, 22. října 2009 <http://www.economist.com/node/14678499> (staženo 17.2.2011)

Russia worried by NATO expansion near its border, Reuters. 27. dubna 2011.
<http://www.reuters.com/article/2011/04/27/us-russia-nato-idUSTRE73Q3FK20110427> (staženo 2.5.2011)

Text of Obama's Speech: 'I'm Proposing a More Balanced Approach, National Journal, 13. dubna 2011, <http://www.nationaljournal.com/text-of-obama-s-speech-i-m-proposing-a-more-balanced-approach--20110413> (staženo dne 25.4.2011)

The hobbled hegemon, The Economist, 28. června 2007
<http://www.economist.com/node/9401945> (staženo dne 17.2.2011)

Threatening a sacred cow, The Economist, 10. února 2011,
<http://www.economist.com/node/18114525> (staženo dne 5.3.2011)

Timeline: Army Modernization and Future Combat Systems, Washington Post, 7. prosince 2007. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/06/AR2007120602177.html> (staženo dne 8.2.2011)

Trying to pull together: Africans are asking whether China is making their lunch or eating it, The Economist, 20. dubna 2011. <http://www.economist.com/node/18586448> (staženo 5.5.2011)